

נימוקי הלכה

בעריכת
הרב מאיר נתן
קעסלער

הוצא לע"נ
הרה"ח ר' בן ציון אלימלך ב"ר שלמה ע"ה
גאלדבערג
נפטר י"ז אב שנת תשפ"ד לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה

פסקי דינים הנוגעים למעשה

גליון צג – חשון שנת תשפ"ה לפ"ק

דיני ומנהגי ברכת אירוסין

מעם שאין החתן מברך ברכת האירוסין בעצמו / יש נוהגים לברך ברכת אירוסין אחר הקידושין / המנהג לכבד האב"ד בסידור קידושין / ברכת האירוסין על הכוס / נוסח הברכה / כוונת המברך להוציא החוי"כ וכוונת החוי"כ לצאת / אמירת ברכת האירוסין על מיי"ק / שלא לעשות הפסק בין הברכה למעשה הקידושין / המסדר קידושין - בגדי שבת / חתן חרש או שיש לו מכשיר שמיעה

מעם שאין החתן מברך ברכת האירוסין בעצמו

א. אע"פ שמצות קידושין הוא על החתן, מ"מ נוהגין שאין החתן מברך הברכה בעצמו^[א].

בסוף ס' מעשה רוקח) ע"ש. וכ"כ הטור והמחבר (סי' ל"ד סעי' א') שהמקדש מברך. והסמ"ג (עשין מ"ח) כ', שבארץ המערב רגילין שהמקדש האשה הוא מברך ברכת אירוסין קודם שיקדש, אבל במלכות אלו אין המקדש עצמו מברך אלא אחר, ע"ש. וכ"כ בהגהות מיי' (אות ס'). וכ"כ הרמ"א (שם) וז"ל, וי"א דאחר מברך,

א. הנה דעת הרמב"ם (אישות פ"ג הכ"ג) שהחתן מברך בעצמו שכ', וז"ל, 'כל המקדש אשה כו', צריך לברך קודם הקידושין כו', כדרך שמברכין על כל המצות^(כ), ע"ש. ובתשו' כתב הרמב"ם (הובא בנו"ב תנינא סי' א', ובשו"ת בית שלמה אה"ע סי' פ"א כ' שלא מצא כן) שאם אחר מברך הוא ברכה לבטלה. וכ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם (נדפס

(א) כתב בשו"ת באר שבע (סי' מ"ט), בפ"ק דחולין (ט) משמע שהחתן מברך ברכת אירוסין כשהוא בעצמו מקדש אשתו, מדקאמר (שם) 'תלמיד חכם צריך שילמוד ברכת חתנים', ולמה לא אמר 'ברכת אירוסין', אלא משום דאין מברך ברכת אירוסין כי אם החתן כשהוא בעצמו מקדש אשתו או שלוחו כשמקדש האשה, הלכך לא הוצרך לומר ת"ח צריך שילמוד ברכת אירוסין, דהא כל חתן בעצמו מברך ואף אם אינו ת"ח כשהוא בעצמו מקדש אשתו, ולאו אורח ארעא לשוויא לת"ח שליח לקדש אשה, כדאיתא בפרק האיש מקדש (מה:). לא חציף איניש לשוויא לאבואה שליח, וה"ה לת"ח, ועוד דהא אמרינן בפרק ערבי פסחים ובפרק גט פשוט (קסח). האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא לידבר עם הארץ בהדיה דילמא מחלפא לה מיניה, ומה"ט לא יעשה לשליח ת"ח לקדש דילמא מחלפא ליה, וכן משמע בהדיא בירושלמי דברכות שהחתן מברך ברכת אירוסין כשהוא בעצמו מקדש, גבי כל הברכות מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מקדושין בבעילה, ע"ש.

החתן לא יברך ברכת ה'שבע ברכות' בעצמו

הנה אף לדעת הרמב"ם שהחתן מברך ברכת האירוסין בעצמו, אבל ברכת נישואין לא יברך בעצמו, כמ"ש רבינו אברהם בנו של הרמב"ם (הובא בסוף ס' מעשה רוקח) וז"ל, המנהג הפשוט שיברך אלו הברכות 'הגדול' הנמצאים שם, ואין ראוי שיברך אותם החתן, לפי שהם ברכה לו, ואין ראוי שיברך אדם ברכה זו לעצמו, וכזה הועתק בשם אבא מארי ז"ל 'שכעס על החתן שברך ברכות אלו לעצמו, וזכר סיבת כעסו מה שזכרת'. והובא בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' ל"ח אות נ"ו).

בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תשנ"א) מוסיף ע"ז וז"ל, הנה מבואר שהמנהג הוא שה'גדול' הנמצא שם מברך את הברכות שהם ברכה לחתן עצמו, ודלא כמו שנהגו היום לכבד בברכות השבע ברכות שבנישואין ובסעודה גם בעלי בתים וידידים שאינם ת"ח כלל, וראוי לכבד ת"ח או צדיק דוקא, וראיתי כמה אדמו"רים שנהגו לברך בעצמם כל הברכות גם הנישואין ולא רק סידור הקידושין, ופשוט שלעת הצורך כגון מפני דרכי שלום או למנוע חשש פגיעה בכבוד אנשים מסויימים וכל כיו"ב, אין למנוע מלכבד כפי הצורך, דמדינא אין שום חשש בזה. ועי' בכנה"ג.

ב. הטעם לזה, כתב הרש"ל 'שלא לבייש מי שאינו יודע לברך'^[1], והדרישה כתב הטעם, משום שאין נוסח הברכה אקיום מצוה לקדש אשה, 'אלא שבח להשי"ת שהבדילנו מן העמים', הילכך אינו דומה לשאר ברכות המצות^[2].

יש נוהגים לברך ברכת אירוסין אחר הקידושין

ג. נוהגים לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין, כדין כל הברכות שצריך לברך עליהן עובר לעשייתן^[3].

ד. אמנם דעת כמה פוסקים שיש לברך 'ברכת האירוסין' אחר הקידושין, מטעם 'דילמא בה האשה', והוא ברכה לבטלה^[4].

ה. ולכן בדיעבד אם לא בירך קודם הקדושין, יכול לברך אח"כ^[5].

מוטלת על החתן, הלכך נוהגין שהרב מברך ברכת אירוסין, ע"ש. וכ"כ הט"ז (י"ד סי' א' סק"ז) ע"ש.

ד. כ"כ הרמב"ם (שם) שצריך לברך קודם הקידושין כו', כדרך שמברכין על כל המצות. הרא"ש בכתובות (סי' י"ז) הביא דיעה זו, ואח"כ כתב דעת החולקים, ולא הכריע. אבל בשו"ת הרא"ש (כלל כ"ו סי' א') כתב וז"ל ושאלת, שמצאת כתוב בשו"ת ע"ש רבי יצחק אלפסי ז"ל, שאין לברך ברכת אירוסין אלא קודם הקידושין כו', לפי שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן, ודאי כן הוא כמו שכתבת, והמברך אחר הקידושין טועה הוא, ומחזירין אותו. וכתב הב"י שכיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת, הכי נקטינן, וכן המנהג פשוט בכל ארץ ישראל ומלכות מצרים. וכתב הדרכי משה שכ"ה המנהג במדינות אלו. וכ"כ המחבר (סעי' א') שאחר שיגמר הברכה יקדש. וכ"כ בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תקצ"ח), וכ' דלא חיישינן שתמאן האשה מלקבל הקידושין, דאין דרך לקדש אלא אחר שדוכין, ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ע"ש. וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (אה"ע סי' ק"ז) ע"ש.

ה. כתב הראב"ד (בהשגות שם) אין אנו נוהגין כן, אלא מקדש ואח"כ מברך, והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תרצה הרי הברכה לבטלה, וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. התוס' (פסחים ז. ד"ה בלבער) בשם ר"ת הביא עוד טעם שא"צ לברך עובר לעשייתו, דכלל זה נאמר אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך, אבל כשמברך אחר לא, ע"ש. ובשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' ר"ו) כ' עוד טעם, שכל המצות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עליהן עובר לעשייתן, אבל כאן אין מברכין אשר קדשנו לקדש האשה, וכיון שאין מזכירין המצוה, אין צריך לברך עובר לעשייתן. וכ"כ בשו"ת תשב"ץ (סי' תמ"ט), וברא"ש (שם). וכ"כ הכל בו (סי' ע"ה) ע"ש.

ו. הנה הרמב"ם (שם) כ', שאם קידש ולא בירך, לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה^[6]. וכתבו הח"מ

וכן נוהגין. וכ"כ בשו"ת נו"ב (תנינא סי' א') שמנהג ישראל שהמסדר קידושין מברך. וכ"כ בשד"ח (מע' ברכות סי' ג' ומע' חו"כ אות י"ח) שהמנהג פשוט בכל המקומות שברכות אלה מברך אותם אחר ולא החתן בעצמו, בין ברכת האירוסין ובין ברכת הנישואין. וכ"ה ברוח חיים (שם סק"א), וביפה ללב (סק"ב). וכ"כ הבן איש חי (פ' שופטים אות ב') דנהגו בכל מקום שאין החתן מברך, אלא מסדר הקידושין הוא מברך.

ב. כתב הרש"ל (ים של שלמה כתובות פ"א סי' י"ז) האידנא נהגו שלא לברך המקדש עצמו, ואפשר הטעם, שלא לבייש את מי שאינו יודע, דומיא דקריאת הפרשה, שהיא חובת גברא, אפילו הכי אינו קורא בעצמו, ולקחו מנהג זה מקריאת ביכורים (פ"ג מ"ז), קל וחומר כהאי גוונא^[7], ובחידושי מרדכי (סי' קל"א) כתב שרש"י מצא בתשובת הגאונים, וז"ל, הכי אמור רב שלום גאון, מקום שאין בקי לברך ברכת אירוסין או נשואין, אלא חתן לבד, חתן מברך לעצמו, אבל אם יש אחר לברך, לא יברך החתן, משום יהורא, ונ"ל, דווקא משום יהורא הוא דאסור, אבל משום שלא לבייש ליכא איסורא, דהא איירי בדליכא אנשים מרובים, אלא מועטים, וא"כ ליכא כאן תקנת שלא לבייש האחר שאינו יודע, מאחר דליכא כאן פרסום, גם מילתא דלא שכיחא הוא. והו"ד בדרישה, ובט"ז (אות א'), ובבית שמוא' (סק"ב) ע"ש. וראה במעשה רוקח (על הרמב"ם) אמאי לא חששו לזה בברכת להכניסו בבריתו כו'.

ג. וכ"כ בשטמ"ק (כתובות שם) בשם הריטב"א דברכת אירוסין איננה ברכת המצוות אלא ברכת השבח, 'דהיכין מצינו שיהא אחר מברך והחתן מקדש'. וכ"כ בשו"ת באר שבע (סי' מ"ט) וז"ל, לי נראה ליתן טעם לשבח, והוא זה, בשלמא אלו היו מברכין אקב"ו לקדש אשה או על הקדושין, כמו שמברכין על שאר מצות כגון 'לישב בסוכה' 'להניח תפלין' 'על המילה' ועל השחיטה' וכיוצא בהם, היה בדין שיברך החתן עצמו כשהוא מקדש אשתו, אבל ברכת אירוסין היא ברכת שבח והודאה בעלמא על קדושתן של ישראל, נמצא שאינה

(ב) כתב בשו"ת באר שבע (שם) אין טעם זה נכון בעיני, דא"כ יותר טוב היה לתקן שיהו כל החתנים מברכין ברכת אירוסין מתוך הסידור, או שהיו מקרין את הכל, כמו שנהגו בענין אמירת הרי את מקודשת כו', וכדתנן גבי בכורים (פ"ג מ"ז) 'בתחלה מי שידוע לקרות קורא, ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו, נמנעו מלהביא מפני הבושה, התקינו שיהו מקרין את הכל', ע"ש.

אמירת הברכות מתוך הכתב

מסופר על הגר"ח קרייזווירט זצ"ל אב"ד אנטווערפן, שנודע בבקאותו העצומה בכל הש"ס, מאז בחרותו היה הש"ס שגור על לשונו עד ערוב ימיו בבלי וירושלמי אות באות, שפעם בחופה היה עוד רב א', וכיבדו את ר' חיים בברכה, לפני שברך ביקש שיגישו לו סידור, מתוכו ברך את הברכה, לאחר סיום החופה תמה אותו רב ושאל הרב קרייזווירט, 'לשם מה היית זקוק לסידור, הרי אתה יודע את כל הש"ס בעל פה, והרי בגמ' בכתובות מופיע כל סדר הברכות הנאמרים תחת החופה, א"כ יכולת פשוט להקריא את הברכה מהגמרא שבזכרוןך, השיב ר' חיים בחיור, 'כן, אבל אם אקרא מן הגמרא לא אדע היכן להפסיק'.

(ג) בשו"ת האלף לך שלמה (אה"ע סי' ק"ט) תמה, מ"ש ממש"כ הרמב"ם דכל מצוה שיש לה משך זמן מברך כל זמן שהמצוה נמשכת, וה"נ כיון שאשה יושבת תחתיו הרי הוא מקיים מצות נשואי אשה, ות"י דאם ה' מברכין 'על מצות נשואי אשה' או 'לישא אשה', הוי מברכין ברכה זו

המנהג לכבד האב"ד בסידור קידושין

1. איתא בגמ' (קידושין ו.) כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהיה לו עסק עמהן^[ט]. פי' רש"י, שלא יהא לו עסק עמהן 'להיות דיין בדבר', שמא יתיר איסור ערוה, וזהו עיוות שאינו יכול לתקן ע"כ, ומשמע שדוקא להורות אסור, אבל לסדר קידושין מותר^[ט], ויש אומרים דה"ה שלא יסדר קידושין^[ט].
2. תקנת הגאונים שלא יסדר שום אדם קידושין, כי אם מי שנבחר לרב או מו"צ בקהילתו וכדו'^[ט].

דיין על גיטין וקדושין, ולהכי נקט הש"ס מלשון לא יהי' לו עסק, לשון עסק משמע כל התעסקות בענין קדושין וגיטין יהי' הדיין או המסדר כו', ע"ש. והו"ד בפ"ת (סק"ב).

י. כ"כ בעל שו"ת **כנסת יחזקאל** (הובא בשבות יעקב שם, ובפ"ת סי' מ"ט סק"ב) וז"ל, כל הגאונים בכל ארצות פולין ותוגרמא ואשכנז, וקבלה בידינו שהם קיבלו מרבני צרפת שהיו בימי ר"ת, שגזרו ואמרו שלא יסדר שום אדם קידושין כי אם הוא שנבחר לרב או מו"צ בקהלתו בקהלה או מדינה או גליל^[ט], ע"ש באריכות. וכ"כ בשו"ת **שבות יעקב** (ח"ג סי' קכ"א) וז"ל, לא בחנם הורגלו בדורות הללו שאין מסדרין קידושין בלתי התרת הרב, כי יש לחוש להרבה מכשולים, שיבא לקדש ח"ו איסור ערוה ואיסור שניה, כאשר קרה בזמנינו כמו זה שלשים שנה במדינת אלו, שסידר מורה רעה אחד קידושין לאיסור שניה אשת אחי אם, וכח"ג יש לחוש שיתנו קדושין למעוברת ומניקת חבירו ובלתי הבחנת ג' חדשים וכהן לגרושה וחלוצה כו', ע"ש. וראה ברמ"א (יו"ד סוסי' רמ"ה) שכ' בשם מהרי"ק דאם בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם, אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע^[ט], ע"ש. וכ' ע"ז בשו"ת **נודע ביהודה** (אה"ע תנינא סי' פ"ג) דמצד המנהג כבר נהגו הרבנים סלסול בעצמן, ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר אפילו אם נתן השכר להרב הקבוע. והובא בפ"ת (ביו"ד שם). ועי' בשו"ת **מהרש"ם** (ח"ב סי' קס"ז).

סידור קידושין לרב שהוא בימי אבלו רח"ל

רב העיר מותר לו להיות מסדר קידושין אף תוך ל' יום של אבלות, כיון שעליו מוטל וזהו תפקידו, רק שלא ישמע הכלי זמר. (ערוה"ש יו"ד סי' שצ"א אות י"ב, ועוד פוסקים)

סידור קידושין בחופה שיש שם נשים פרועי ראש

כתב בשו"ת **מהרש"ם** (ח"ד סי' קכ"ו) בדבר הפרצה של הנשים היוצאים פרועי ראש כו', זה איזו שנים שאיני רוצה לומר תחת החופה ז' ברכות, גם אם יפצירו בי, ורק ברכת אירוסין שהוא הכרחי, הנני סומך ע"ד הב"י דבסגירת עינים מותר, אבל בשבע ברכות שאינו הכרחי לומר בעצמי, אני חושש לדעת רוב אחרונים החולקים על הב"י בזה, דל"מ עצימת עינים נגד שער באשה ערוה, ויכבדו לאחר

(סק"א), והב"ש (סק"ד) דאנן קי"ל דלכתחלה יברך קודם הקדושין, אבל בדיעבד יכול לברך אח"כ. ועי' בחי' רע"א. ועי' בשו"ע (סעי' ג.). וכתב הפמ"ג (פתיחה להל' ברכות או י"ד) שיכול לברך לאחר הקידושין ב'תוך כדי דיבור', ואם לא בירך, יברך בשעת החופה, וכמ"ש הרמ"א (סעי' ג.). ובס' **המקנה** (קו"א סי' ל"ד סק"ד) כ' דלדין דמקדשין תחת החופה והוי קדושין ונישואין ביחד, צריך לברך קודם קידושין וכו', ואם לא בירך קודם הקידושין אינו מברך, וכמ"ש הריב"ש שאינו מברך לאחר הנשואין, ע"ש.

2. ואיתא בגמ' (שם ג.) דקשין לעולם יותר מדור המביל, ע"ש.

ח. **הטור והמחבר** (סי' מ"ט סעי' ג.) העתיקו לשון רש"י. וכ' הט"ז (סק"א) וז"ל, משמע דנתינת קידושין אין קפידא כ"כ, דהיינו לסדר הקידושין תחת החופה, שאין שם הוראה כו', דבנתינת קידושין אין שם הרבה פרטים באותו סידור, ואין מצוין שינוים שם ששייך בהם הוראה כו', וכן המנהג בינינו שמכבדין בסידור קידושין אפילו אינו למדן גדול, ע"ש. והו"ד בב"ש (סק"ד). וענין זה כ' **המהרש"א** (קידושין ג.) דבקדושין לחוד הכל יודעין בו, גם להתיר פנויה לאיש הוא דבר קל, ולזה נשתרבה המנהג בדורינו שנותנין רשות לכל אדם היודע קצת לעסוק בקדושין, ע"ש.

לענין סידור גט' מודה הט"ז דצריך להיות יודע בטיב גיטין

כתב הט"ז (שם), בסידור גיטין הרבה מאוד פרטים, וזהו ודאי בכלל הוראה, ואין ליתן לסדר גיטין אלא למומחה ברבים. וכ"כ **המהרש"א** (שם) דבגיטין שרבו כמו רבו דיניה והלכותיה בחומר א"א להתירה, אין לאדם לעסוק בהן כ"א היודע כו', והוסיף דכן בקדושין שאחר הגיטין לא יהיה מתעסק בהן כ"א היודע בטיב גיטין, שהיו קודם הקידושין אם גיטין גמורים היו, דשמא לא היה גט ויתיר ע"י קדושין שאחריו א"א לעלמא, ע"ש. וכעין זה כ' בעל שו"ת **כנסת יחזקאל** (הובא בשבות יעקב) וז"ל, שמעתי בילדותו הלצה דמקדים גיטין לקדושין, פי' שגירש ואח"כ קדשה אחר, אבל קידושין ראשונים אין נ"מ אם יודע בטיב כו', ע"ש.

ט. כתב בשו"ת **שבות יעקב** (ח"ג סי' קכ"א) נראה פשוט דלאו דוקא קאמר אם יהי' בדבר דיין לדון על הגיטין או הקדושין אם הם כהוגן או לא, רק הכוונה היה שלא יסדר קידושין וגיטין לכתחלה, אם לא שהוא מומחה לרבים שיודע בטיב גיטין וקדושין, וזה נכלל ג"כ בכלל

לעולם, אבל כיון שאין מברכין כן, מטעם שכ' **הרא"ש** דיכול לקיים פ"ו בפלגש, ועיקר הברכה על הקדושין, והקדושין כבר היו מקודם, וכאלו כבר כלה המצוה, ע"ש. וראה בשו"ת **תשב"ץ** (ח"ב סי' ע"ד).

ד) פעם לפני חופת נכד הגרי"צ דונר ז"ל דומ"ץ בלונדון שהיה באנטוורפן, סוכם שהגר"ח קרייזווירט זצ"ל רב העיר יסדר את הקידושין, כמנהג המקום שהמרא דאתרא מסדר הקידושין, בשעה שכבר עמדו תחת החופה, ראה הגר"ח זצ"ל את הדיין, וביקש ממנו שיסדר קידושין, אך סירב היות שמנהג המקום שהמרא דאתרא מסדר קידושין, תוך כדי הויכוחים הכריז הגר"ח תחת החופה שהוא ממנה את הגרי"ץ דונר להיות מרא דאתרא לעשר הדקות הבאות, ומכבדו לסדר הקידושין, כששאלו את הגר"ח קרייזווירט זצ"ל מדוע שינה ממנהגו שהרי בכל השנים אף פעם לא עשה כן, ענה אצלו הייתי בטוח שיחזיר את הרבנות.

ה) עוד כ' **הרמ"א** (שם) וז"ל, רב היושב בעירו ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך, ע"ש. ויש אריכות בזה בפוסקים, ואיכמ"ל, עי' בשו"ת **דברי חיים** (יו"ד ח"א סי' נ"א), ושו"ת **חנת"ס** (יו"ד סי' ר"ל), ושו"ת **מהר"ם שיך** (יו"ד סי' שצ"ו) ועוד.

לומר הז"ב, ובעוה"ר הפרצה רבה והולכת והש"י ירחם. וראה בשו"ת נהרי אפרסמון (אה"ע סי' י"ט), ובנמוקי או"ח (סי' ע"ה), ובשו"ת ויצבור יוסף (סי' כ"ד) משכ"ב.

סידור קידושין למומר

כ' בשו"ת מלמד להועיל (ה"ב סי' ע"ט) מומר לחלל שבתות בפרהסיא דהוי מומר לכל התורה כולה, לא מצינו איסור לסדר לו קידושין, כי בנישואין הללו אינו עושה איסור, ואדרבה מצוה עביד, ע"ש. וכ"כ עוד כמה פוסקים. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (אה"ע סי' כ').

ישיבת הרה"ק מהרב"צ מבאבוב זצ"ל הי"ד בעיר טשעבין

בעת שנתיישב כ"ק אדמו"ר האמצעי מבאבוב זצ"ל הי"ד בעיר טשעבין⁽¹⁾ (מתחילת שנת תרצ"ב עד סוף שנת תרצ"ו) מקום כהונת הגאון מטשעבין זצ"ל, בכדי למנוע סיבות למחלוקת, דרש הגאון מטשעבין מהרה"ק מבאבוב שיחתום לו על 'כתב הבטחה', שלא יטול שום סידור קידושין וסנדקאות שהשתייכו להאב"ד, וכן היה, (אפילו אצל

חתנת בתו עב"ג הרה"צ ר' שלמה רובין הי"ד שנתקיימה ב"ח ניסן שנת תרצ"ג בטשעבין). וכששאלוהו להגאון מטשעבין זצ"ל האיך לא נגרם שום מחלוקת בינו לבין האדמו"ר, כפי שהיה ל"ע בהרבה עיירות, השיב בחכמתו חכמת התורה, 'הנה בתפלת שמו"ע ישנם הברכות 'השיבה שופטינו', וברכת 'על הצדיקים', הרומזים על הרבנים ועל האדמו"רים, ובתוכם ישנו הברכה 'ולמלשינים', שהם המה המחרחרי ריב בין הרבנים להאדמו"רים, וכיון שהוא לא הירשם ליכנס בביתו, לא נגרם שום פירוד ביניהם, אלא אהבה וריעות שררה בינותם'. וכאשר עזב הרה"ק את העיר לשוב לבאבוב, ביקש בחזרה חתימת ידו של הכתב, והגאון מטשעבין סירב בדבר, ולא אמר לו טעמו בזה. אך אמר לבנו הרה"צ ר' יחזקאל דוד ע"ה שחשוב אצלו חתימת יד קדשו כל כך, שרוצה שיהי' לו לשמירה שישמר אצלו. (שיחתו של עבדי אבות)

כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ה"ב סי' תרל"ז) לא ידעתי איזה כבוד הוא לסדר קידושין, שנוהגים לחפש אדם גדול או רב או ראש ישיבה

(1) בשנת תרצ"ב מיד לאחר החגים, שם רבינו זצ"ל הי"ד לדרך פעמיו, לא גילה את טעמו לאיש, רק הודיע כי ברצונו לעזוב את העיר באבוב למשך זמן ולהשתקע בעיר אחרת, אז השאיר על מקומו את ממלא מקומו לעתיד ה"ה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל שישמש כרב העיר וכריש מתיבתא הרבתי בבאבוב, והוא התחיל לנדוד על פני ערים שונים, לפעמים התעכב במקום אחד שבוע, ולפעמים כמה שבועות, עד שנפל הגורל על העיר טשעבין, ושם קבע את ביתו נאווה קודש למשך ה' שנים עד לר"ה של שנת תרצ"ז. העיר טשעבין לא היתה מקודם מקום מגורת חסידי באבוב, אבל כאשר קבע רבנו את משכנו שם, נעשה לתל תלפיות ואלפים נהרו לשם לימי חג ומועד, בהיות העיר לא הרחק מקראקא, ובפרט בהיות מסילת הברזל שם פרשת דרכים להרבה ערים גדולות, ניצלו החסידים את זה, ונהרו לטשעבין אף לימי שבת מברכים או לשאר יומי דפגרא, בטשעבין קיבלה חסידות באבוב תנופה גדולה, ומאות צעירים נתרבו עי"ז בישיבות באבוב (נר המערב)

לפני שבא כ"ק מרן אדמו"ר האמצעי זצ"ל הי"ד להשתקע בטשעבין, היה בעיר אחרת בכדי להשתקע שם, והנה בכל מקום שהיה רב ואדמו"ר במקום אחד, נתגלגלו העניינים למחלוקות יום יומיות, שהפריעו לכל מהלך חיי אנשי העיר באש המחלוקת, הן בעניני השחיטה והכיבודים הנהוגים לתת להרב וכו', ושאל רב העיר ההוא את רבינו למה עזב את העיר באבוב, אמר לו 'כיון שהגיעו שנותי לשנות אביו זצ"ל ברבנותו בעיר, אז חושש הוא', אמר לו הרב, 'וכי בשביל שהנכם חוששים לקיצור ימים שלכם באתם לעשות לי קצור ימים', ולא הסכים שישאר שם, ואז בא לטשעבין. (בצילו חמדת)

פעם שלח רבינו זצ"ל הי"ד את אחד מגבאיו להגאון מטשעבין זצ"ל לשאול שאלה שנקרתה בבית, הגבאי היה ל"ע חסר דעת, וכשבא לשאול את שאלתו, ניגש הגאון לארון הספרים והוציא איזה ספר לעיניו בו, מיד נענה הגבאי ורעם על הגאון 'א שיינע מעשה, באים לשאול את הרב שאלה, ורק אז הוא מתיישב ללמוד, אצל ר' פייבוש דיין לא היה כאלו דברים, כששאלוהו שאלה ענה על המקום'. הגאון נהנה מהדברים, כשהלה חזר לרבינו, אמר לרבו 'אוי ל"ע יש לנו רב רק כשבאים לשאול מתחיל הוא ללמוד', רבינו שהכיר את גבאו, נחרד, ושאלו האמנם גם שמה אמרת את דבריך, ענה לו הגבאי בוודאי הוכחתיו על כך, נבהל רבינו ומיהר להגאון להתנצל על התנהגותו של גבאו, וביקש שלא יקפיד על כך, והסביר לו מהותו של הגבאי. (שם בשם הרה"ח ר' יהושע העליר ע"ה)

הגאון מטשעבין זצ"ל היה בא לשלחנו הטהור של כ"ק רבינו זצ"ל הי"ד כשגר בעיר טשעבין, וכשהיה עומד ממקומו ללכת לביתו באמצע עריכת השלחן, היה רבינו עומד ממקומו והלך ללוותו עד הפתח, כאשר רצה להמשיך ללוות עוד את הרב, היה הגאון מראה בידי וואומר לו 'סאיז גענוג סאיז גענוג'. (שיח זקנים ח"ו בשם הרה"ח ר' אברהם לאנגאם ע"ה)

הרה"ק רבי שלום אליעזר זצ"ל מראצפערט, כשהיה נוסע ממדינת אונגארן לצאנז, לרגל יומא דהילולא קדישא של אביו כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, שחל ביום כ"ה לחודש ניסן, היה רגיל ליקח עמו את נכדו הרה"ק בעל ברך משה מסאטמאר זצ"ל [בן חתנו הרה"ק בעל עצי חיים מסיגוט זצ"ל], שהיה יתום והיה אז בשנות בחרותו. בשנת תרצ"א נסע הרה"ק רבי שלום אליעזר'ל זצ"ל לעיר באבוב לבקר אצל חתנו כ"ק מרן אדמו"ר האמצעי זצ"ל הי"ד, ונכדו הנ"ל נסע עמו. כ"ק מרן רבינו זצ"ל הי"ד לקח את ההזמנות ושוחח עם בן גיסו הברך משה למשך זמן ארוך, וכיון שנשא חן בעיניו, ביקש ממנו לבוא אצלו על שבת, כדי שיוכל להשתשע עמו יותר. לשנה הבאה, בשנת תרצ"ב, פגש הברך משה את דודו רבינו זצ"ל הי"ד בעיר צאנז ביומא דהילולא ביום כ"ה ניסן, הקדושת ציון הגיע אז לצאנז עם באס מלא אברכים ובחורים חסידי באבוב. (לימים סיפר הברך משה, שזה היה פעם ראשונה בחייו שראה באס, כי במדינת ראמעניא לא היה עדיין באסעס, והיה אצלו חידוש איך חמשים אנשים 'גייען אריין אין א גרויסע כלי'. הברך משה נסע בעצמו עם דודו הקדושת ציון לטשעבין לשבות שם שבת. על הדרך נתקע הבאס, והוצרך רבינו לרדת מן הבאס עם כל הפמליא, והתיישב שם בשדה הסמוך עם בחוריו, והתחיל לחזור עמהם הניגון החדש שחיבר אז על א-ל אדון, מברכת יוצר ליום שב"ק. הרה"ק בעל ברך משה זצ"ל היה רגיל לדבר בערגה אודות שבת קודש הלז שעשה במחיצת דודו הקדושת ציון בעיר טשעבין, ואחר עשרות שנים כשהיה ניגש בעל תפלה לתפלת שחרית ביום שב"ק, והיה מזמר אצל הניגון של הקדושת ציון על א-ל אדון, נהנה הברך משה מאוד מזה, והתבטא "דער ניגון האט דער באבובער רב ז"ל מחבר געווען יענעם שבת ווען איך בין דארט געווען". עוד סיפר, כי שבת ההיא היה שבת ראש חודש אייר, ואמר כ"ק מרן אדמו"ר הקדושת ציון זצ"ל הי"ד דברי תורה על פסוקי 'ברכי נפשי' שאומרים בראש חודש, ואמר לפרש הכתוב 'תשלח רוחך יבראון ותחדש פני האדמה', והוא נדפס בסה"ק קדושת ציון (לר"ח) ע"ש. עוד סיפר, שראה שזימר רבינו פיוטים (פיוטי אהבה וגאולה שנתקנו על גזירות תתנ"י) שנהגו לזמרו בשבתות שבין פסח לשבועות, בבכיות עצומות, והתבטא הברך משה ואמר 'ראיתי אז בפעם הראשונה שמזמרים ובוכים כאחד'. (ומשה היה רועה)

ה. הסכמת כמה פוסקים, שזכות כיבוד ה'סידור קידושין' שייך לצד החתן^[א].

ברכת האירוסין על הכוס

ט. נהגו לברך ברכת האירוסין על כוס של יין^[ב]. קודם מברך על היין, ואח"כ מברך ברכת האירוסין.

י. המנהג שהמסדר קידושין אינו שותה מהכוס, אלא נותן להחתן והכלה לשתות^[ג].

יעקב (ח"ב סי' קט"ו) ע"ש. ועי' בשו"ת מהר"י שטייף (סי' קל"ב). ובשו"ת **תשובות והנהגות** (ח"ב סי' תרל"ז) הביא מנהג, שאותו צד שמשלם הוצאות החתונה, יש לו זכות כיבוד הקידושין ליתן למי שירצה, ע"ש. **יב.** מנהג זה לא מוזכר בגמ', אבל הרמב"ם (אישות פ"ג הכ"ד) כתבו וז"ל, נהגו העם להסדיר ברכה זו על של יין או של שکر, ואם יש שם יין מברך על תחלה ואח"כ מברך ברכת אירוסין ואח"כ מקדשה, אין לו יין או שکر מברך אותה בפני עצמה. וכ"כ התוס' (ברכות מא: ד"ה אי הכי), והרא"ש (סי' ט"ז) ע"ש. וכ"כ הטור והמחבר (שם סעי' ב'). **וברוקח** (סי' שנ"א) כ' שכוס של אירוסין מקור מקומו מדברי הירושלמי (סוטה פ"ה ה"ח), יין תוסס מזמנין עליו, ומקדשין בו את הכלה, ע"ש. **יג.** כן מובא בשו"ת **תשב"ץ** (ח"ג סי' ס"ה) ע"ש. והנה הפני יהושע (כתובות ז: בקו"א) תמה ע"ז וזתו"ד, קשיא לי טובא על מה שנהגו דאחר מברך ברכת היין על הכוס, והחתן והכלה שותין ממנו כו', דהא קי"ל (ר"ה ט). כל הברכות אם יצא מוציא, חוץ מברכת הנהנין כו', וכיון שאין הכוס מעכב כמ"ש הרמב"ם, לאו דבר שבחובה נינהו, והאיך מוציא חבירו, דהא הו"ל ברכת הנהנין, בשלמא ברכת נשואין אפשר כיון דטעונין כוס הדר הו"ל כדבר שבחובה, משא"כ בברכת האירוסין, ואפשר כיון דמ"מ עיקר היין לאו ליהנות מכין, חשיב שפיר כברכת המצות, ועדיין צ"ע, ע"ש. והו"ד בפ"ת (סק"ד). אמנם בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' ח) כתב, דבמחכ"ה של הפ"י נעלם ממנו דברי הב"י בהל' מילה (יו"ד סי' רס"ה), בהא דכ' הטור דנהגו להסדיר ברכת 'אשר קידש' על הכוס, והביא בשם הכלבו דסומכין שלא לטעום המוהל, אבל משגרין ל'אם' התינוק, וכ' הב"י דטעימת התינוק ל"מ כלל דלאו בר חיובא הוא כלל, אבל טעימת ה'אם', אם שמעה הברכה ולא הפסיקה י"ל דנפקא שפיר בברכתו, ואע"ג דברכת הנהנין הוא, כיון דנתקנה ברכה זו על הכוס, הו"ל ככסא דקידושא ואבדלתא דמוציא אחרים גם בברכת היין ע"ש, והרי הב"י הביא שם מקודם דמנהג זה שכ' הטור לברך על הכוס לא נמצא לו מקור, רק שמוכח מד' המפרשים שכן ה' המנהג פשוט, ומש"כ בשם המרדכי משום דא"א שירה אלא על היין כו', הנה גם בברכת אירוסין י"ל כן כו', ולכן ברכת מילה על הכוס הוא רק מנהג ולא נזכר בש"ס, אבל ברכת אירוסין דצריך כוס נמצא בירושלמי (פ"ה דסוטה), ועכ"פ לא גרע מכוס של מילה, וא"כ הדבר מבואר דכיון דכבר הוקבע המנהג כן הוי כחובה ויכול להוציא אחר בברכת פה"ג, ע"ש. וכן בעזר מקודש (להגאון מבוטשאטש) כ', שכיון שכן הוא המנהג, אין זה כנהנין רק כבורא פרי הגפן דקידוש שיוציאים ידי חובתן בשמיעה. ועיין זה כ' בשו"ת בית שלמה (א"ח סי' י"ד), והוסיף עוד, דבברכת אירוסין שאין הברכה חיוב על חתן והכלה לבד, רק על כל העומדים שם, כמו שכתב הרא"ה (בחי' דש"ס), ובשיטה מקובצת בשם הריטב"א (פ"ק דכתובות) שאין זה ברכת המצות, שלא מצינו שזה מקיים מצוה וזה מברך, ומשום הכי בכי האי גוונא פשיטא לן דכיון שנהגו לברך על

מכובד, ומבטלין אותו מת"ת רק בשביל להגיד הברכות, שאע"ג ששכר ברכה רב הוא, הרי יכולים להזמין לו' ברכות וליתן לו כל הז' ברכות, ואין זה דומה לסנדק שכתב הרמ"א (בי"ד סימן רס"ד) דיש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק, ששם היא מעלה גדולה גם לסנדק עצמו, דהוי כמקטיר קטורת וכמובא ברמ"א שם, ולכן היו הצדיקים מהדרין בזה, אבל לסדר קידושין צריך רק שיוודע ההלכות שיהא הכל כהלכה, ולא שמענו שיש בזה סגולה מיוחדת שדוקא הצדיק יאמר ברכת האירוסין, שהם רק להוציא החתן בברכה. ולפנים בישראל היו הולכים צד החתן עם החתן וכן צד הכלה לת"ח וצדיקים בעיר להתברך לפני החופה, ומסרו להם כסף לצדקה, שאז הברכה מועיל יותר, ורב העיר היה מסדר קידושין, שהוא הבקי בטיב גיטין וקידושין וקיבל עבור זה כסף ופרנסתו בכך, אבל היום נשתנה המצב, ורב מקבל פרנסתו מהקהלה ולא מסידור קידושין, העבירו ממנו התפקיד, ונהוג שהר"מ מסדר קידושין עבור בחור הישיבה, ונחשב בזה לכבוד עבורו, וכן הבחור מתכבד שר"מ בא במיוחד לחופתו. ויודע אני שהגאון מטשעביץ זצ"ל תמה על כך מאד שמבטלין את הר"מ מת"ת, וגם היום יש לכבד רק את רב העיר או רב בית הכנסת בסידור קידושין, שזהו תפקידו וכבודו בכך, והגאון מטשעביץ בעצמו נמנע מלסדר קידושין כשיש רב בעיר, (או אחר המשתוקק לסדר), וכשסיפרו לו על גדול אחד שאינו הולך לחופה אלא אם מכבדים אותו לסדר קידושין, ענה ואמר 'ואני להיפך, אינני הולך אלא כשלא נותנים לי סידור קידושין, דזה שייך לרב דוקא', ע"ש.

יא. כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' ע"ב) אשר שאלת איזה צד זכאי לכבד בסידור קידושין את הרב הישר בעיניהם, ראיתי דעת מעכ"ת נוטה כי הורי הכלה זכאים לכך, וכמעשים בכל יום בכל קהלות קודש לפנים ביורא"פ, שנהגו שהרב שבעיר הכלה ה' המסדר קידושין, ודעת העני' להיפך מזה כו', כי מה שנהגו בקהלות יורא"פ שהרב שבקהלת הורי הכלה סידר הקידושין, היינו טעמא יען נהגו כי הורי הכלה עשו סעודת הנשואין בעירם, ולכן אם החתן גר בעיר אחרת ה' מוכרח לבא לעיר הכלה אל החתונה^[ד], ובאותה עיר הרי הזכות הבלעדית לסידור קידושין היתה שייכת לרב העיר, ואפי' כשהרב מקהלת החתן בא לשם, ולכן ה' הרב שבעיר הכלה המסדר קידושין, משא"כ כשהחתן והכלה דרים בעיר אחת כבנד"ד, והרב שהחתן רוצה לכבדו בסידור הקידושין, וכן הרב שצד הכלה רוצה לכבדו, שניהם זכאים לסדר קידושין גם לפי גזירת רבני צרפת, כיון ששניהם נבחרו לרב, בודאי שאין שום עדיפות להורי הכלה לכבד הרב שהם חפצים בו, אדרבה לקושטא דמילתא נלענ"ד בס"ד דבנד"ד החתן זכאי לכבד בסידור קידושין להרב שהוא רוצה בו, והוא עפ"י המבואר בשו"ע (סי' ל"ד) דהמברך הוא שלוחו של החתן, וא"כ אזלינן בתר המקדש כיון שהוא העושה המצוה ועל"י רמיא לברך, והרב המסדר קידושין בשליחותו הוא דמברך, ע"ש. וכ"כ בשו"ת חלקת

(ז) כשהרה"ק מלובלין זי"ע נשה אשה בזו"ש, היתה החתונה אמורה להיות במדינה אחרת מעבר לגבוליו, ומפני שנתעורר איזה קושי בהפאספאר"ט שלו, לא נתנו לו רשות לעבור הגבול, והוצרכו לעשות החתונה באמצע הדרך. אמר הברדחן על חתונתו, ביצחק אבינו מצינו שזיווגו באה אצלו, וביעקב אבינו מצינו שהוא הלך אצל זיווגו (מד"ר בראשית סח, ד), והיות ששמו של רבינו הוא יעקב יצחק, לכן חצי הדרך הלך הוא אצל זיווגו, וחצי הדרך באה זיווגו אצלו. (בישורון מלך אות קפ"ד)

יא. החתן והכלה טועמין מן הכוס רק משהו, ואי"צ לשתות יותר^[ט].

יב. יש לזוהר שהכוס לא יהי פגום^[טז], וכן יש לדקדק בו גם בשאר הדינים האמורים בכוס של ברכת המזון^[טז].

נוסח הברכה

יג. נוסח הברכה: **בא"י אמ"ה אק"ב וצונו על העריות^[יז], ואסר לנו את הארוסות^[יז], והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין^[יז], בא"י מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין^[יז].**

שפקפק שאין שותין רק מעט כו', הכנה"ג כ' דבטעימה בעלמא סגי, וכ"מ בב"י (יו"ד שם) שכ' בשם הרשב"א ז"ל, ששאלת כמה שיעור טעימה (גבי כוס מילה), גבי מקדש בעינן מלא לוגמיו, הכא גבי שאר ברכות לא בעינן מלא לוגמיו עכ"ל, והו"ד בט"ז (שם), הרי מפורש כמנהגינו כו', ע"כ לא יאבו ולא ישמעו דברי הרב המפקפק הנ"ל, ומנהגן של ישראל תורה הוא, ולענ"ד אם יטעום החתן מלא לוגמיו מכוס אירוסין, ולפעמים הוא משקה משכר, ויש חשש על הקידושין, דמה"ט נהגו להתענות, ע"ש. ובעזר מקדש כו', אך מצד שבושים לשתות ורק טועמין, יש ליתן לתינוק שישתה מלא לוגמי גדול, וליתן לתינוק תיכף, ואחר כך לחתן וכלה עדיף. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תש"ג, וח"ב סי' תרנ"ג).

פו. כתב בשו"ת באר משה (ח"ה סי' קנ"ז) נשאלתי אם הכוס והיין צריך שלא יהי פגומים, תשובה, לא מצאתי מי שהיה מזכיר מזה כלום, ומדלא הזכירו בודאי מסתבר שאין בכך כלום, אבל מצאתי להרשב"ם (פסחים קו. ד"ה קפ"ד) ז"ל, לקידוש ולהבדלה ולבהמ"ז ולכל ברכות שתקנו לסדרן על היין, שלא יברך על כוס פגום, אבל אם רוצה לשתות יין צריך לברך בורא פרה"ג, שאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה. הרי לך דרב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא, ובכל כוס שתקנו לסדרן על היין קפיד, ולא הוציא מן הכלל הזה רק את הנהנה מיין סתם משום שאסור להנות מעוה"ז בלא ברכה א"כ כוס של קידושין לכתחלה צריך להקפיד שלא יהי הכוס והיין פגום, ע"ש. פו. כ"כ בס' עת דודים (להגר"ש גרוס).

יז. כ' הרא"ש (שם) יש מקשין על נוסח ברכה זו, למה אין מברכין 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה', ועוד היכן מצוינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקדוש ברוך הוא, והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט. ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה, כי פו"ר היינו קיום המצוה, ואם לקח פלגש וקיים פו"ר, אינו מחויב לקדש אשה כו', והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו אף בנושא אשה לשם פו"ר, כיון שאפשר לקיים מצות פו"ר בלא קידושין, ולא דמי לשחיטה שאינו מחויב לשחוט ולאכול, ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך, דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה, אבל הכא אפשר לקיים פו"ר בלא קידושין, ע"ש. והר"ן תי', משום דאין המלאכה נגמרת אלא על ידי חופה, ואפי' אותן שמקדשין בשעת כניסתן לחופה, אפ"ה מברכין קודם שיקדשו האשה, משום דלא להווי מילי דרבנן כחוכה, כל' שאותן שמקדשין וכונסין יתקנו חדא ברכה, ולאותן שמקדשין ואח"כ כונסין יתקנו ברכה אחרת, א"כ להווי מילי דרבנן כחוכה. וכ"כ בשו"ת באר שבע (סי' מ"ט) וזתו"ד, נ"ל ליתן טעם לשבח משום, דאמרינן בפרק אלו מגלחין, לא מיבעיא לארס דלא קעביד מצוה, אלא אפילו לישא נמי דקעביד מצוה אסור כו', אלמא דאירוסין אינו מצוה, אלא הכשר

הכוס יכול לברך אע"פ שאינו נהנה, כיון שעיקר ברכת אירוסין גם בשבילו הוא מברך, ע"ש. וכעין זה כ' בתורת חיים (סי' קס"ז אות ל"ב) דכשיש ברכה של מצוה שמוציאו, ה"ה שמוציאו גם ברכת הנהנין שעמו, והביא מעקרי הד"ט שכ' דאם המברך אינו שותה כלום לא טוב עושה, וכ' עליו, 'ולא ראיתי ולא שמעתי נוהגין כן', והוסיף עוד, דיש לצרף שיטות הסוברים דטועם א"צ ברכה הגם שבולע, וכיון שהחתן והכלה רק טועמין, שפיר דמי. ועי' בשו"ת להורות נתן (ח"י סי' צ"א). ובאמת קו' הפנ"י כבר הקשה בשו"ת תשב"ץ (שם), וכ' לישב עפ"י מה דאיתא בגמ' (ר"ה כט:) שאדם פורס לבניו ולבני ביתו אע"פ שאינן אוכל עמהם כדי לחנכם במצות, וכשהברכה עצמה היא נעשית בשביל הטועמים, כגון חתן וכלה, כשר הדבר להטעימם כוס ברכתם, ועדיף טפי מחינוך הקטנים, ע"ש. ועי' בשד"ח (מערכת ברכות סי' ג' אות ה').

כ' המג"א (סי' תקנ"ס ק"ו) חופה בתענית, אסור החתן לשתות מכוס של ברכה מבעוד יום, ונותנין לתינוקות. וכ' הפמ"ג דבתענית נדחה יכול החתן לשתות.

יש נוהגים שגם המברך שותה

הרוקח (סי' שני"א) כ', ושותין 'המברך' והחו"כ. וכן נוהגים הספרדים להמברך שותה ג"כ.

הגר"ח מבריסק זצ"ל נהג לשפוך קצת מהכוס על ידו, והיה טועם לאחר הברכה מהנשפך על ידו^[יח], באופן שלא הרגישו הרואים, אבל בנו הגרי"ז זצ"ל אמר לי, שאינו יודע ממנהג זה, ולא ראה מעולם את אביו הגדול עושה כן. (מאזנים למשפט ח"א סי' י"ב, ועי' בס' אפיקי ים ח"ב סי' ב') ועי' בשו"ת באר משה (ח"ה סי' מ"ד), ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תש"ג). ובס' שולחן העזר (סימן ח' סק"ט) הביא מה ששמע מהגאון מו"ה יוסף חיים זאננפלד ז"ל, שלפי השמועה נהג הגאון מו"ה שמואל סלנט ז"ל לשתות מקודם מהכוס, ואחר כך נתן לחתן וכלה, ואמר הגרי"ח כי המנהג אינו כן, כי אין מדרך ארץ שאחר ששתה אחד מהכוס, שיתנו אחר כך להחתן והכלה, (עי' במס' דרך ארץ רבה פ"ט ב' לא ישתה מן הכוס ויתננו לחבירו מפני סכנת נפשות), והוא רגיל להזהיר להחתן שיכוין לצאת בברכתו, ובכל זאת אם אפשר לו בשעת מזיגת הכוס, משתדל שייגיעו איזו טיפין על ידו, ולאחר שנותן הכוס להחתן הוא טועם את הטיפין אשר על ידו, עכ"ד.

יד. כתב הבאר היטב (אות ו'), בס' באר שבע (מפתחות לחלק השו"ת סי' מ"ט) כתב שיזוהר החתן לשתות רביעית, לברך ברכה אחרונה, וכנסת הגדולה כתב עליו, ולא ראיתי בזמנינו זה נזהרין בכך, אלא כל שטועמין טעימה אחת די, ע"ש. והובא במחה"ש (סי' ק"צ סק"ה), וכ' שלא נודע לו טעמו. ובשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' ח') כ' לבאר המנהג ז"ל, מה

(ח) ראה כעין זה בשו"ת יגל יעקב (סי' מ"ג) ז"ל, מורי זל"ה בעל אמרי יוסף הי' דרכו בקודש ללכך בלשון על ידו המטופחת מכוס של הבדלה, תיכף אחר ברכת בפה"ג, ושמעתי מאז טעמו בכדי שיוכל לענות אמין אחר ברכות של אחרים, בכדי להוציא נפשו מכל ספק, וכן אני עני נוהג אחריו כו', ע"ש. וראה בשו"ת באר משה (ח"ה סי' מ"ד) שכ' ע"ז, 'בודאי עצה עמוקה היא'.

יד. יש ג' שיטות בגדר ברכת אירוסין, שיטה א. ברכת המצות [כא] ב. ברכת השבת [כב] ג. ברכת הנהנין [כג].

כוונת המברך להוציא החו"כ וכוונת החו"כ לצאת

טו. צריך המברך לכיין להוציא החתן והכלה בברכתו, וגם החתן והכלה יכוונו לצאת [כד].

טז. וצריכין לכיין לצאת גם בברכת היין, כיון שהם טועמים מן הכוס [כה].

יז. וגם יזהרו לענות 'אמן' על הברכות [כז].

מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין

כ' המהרש"א (שם) יש לפרש ע"פ מ"ש בכמה דוכתין, דמיון ישראל לגבי הקב"ה כאשר לבעלה, וז"ש דהוא מקדש לו ג"כ עמו ישראל בדוגמא זו, בקדושין שהיא נתינת התורה כמ"ש אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ובחופה הוא יחוד שכינתו במקדש עמנו, וכמו שדרשו ביום חתונתו זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה יום שנתחנך המשכן, ע"ש. ובס' הפלאה (שם) הביא מס"א, דמעמד הר סיני דכת' ויציבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית, הוא ממש ענין יחוד החופה, ובוה שייך לשון חופה וקדושין שכתבו המפרשים, היינו במקום שהקידושין נעשים תחת החופה, וכן הי' במעמד הר סיני שקבלו התורה בעמדם תחת הר סיני, ע"ש באריכות. ובס' המקנה (בהקדמה) הביא, די"א שהקידושין היה הביית מצרים וביית הים, והיה קידושין על תנאי שיקבלו ישראל התורה, ע"ש באריכות. וראה בתשב"ץ קטן (אות תס"ז) שמשווה כמה מנהגים שאצל חתן וכלה, כמו שהיו במתן תורה, ע"ש.

כא. כ"כ הרמב"ם (פ"ג הכ"א). וכ' האחרונים דאזיל לשיטתי דכ' בסה"מ מצוה רי"ב 'לפרות ולרבות', ומצוה רי"ג 'לבעול אשה דוקא בקידושין', וא"כ מברכים על הקידושין כדרך שמברכים על כל המצות.

כב. כ"כ הרא"ש (שם) וז"ל, ברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה, אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים, וצונו לקדש אשה המותרת לנו, ולא אחת מן העריות. וכ"ד רוב ראשונים.

כג. כ"כ הלבוש (שם) וז"ל, כמו שמברכין ברכת הנהנין על כל דבר הנאה שבאה לידי קודם שנהנה, כך מברכין תחלה ברכת הנהנין על האשה שנתארסה לו. וראה בפמ"ג (פתיחה להל' ברכות) שהקשה על הלבוש, דאם הוא ברכת הנהנין, האיך מברך אחר בשבילו, ונשאר בצ"ע.

כד. הנה דעת התבואות שור (י"ד סי' א' אות נ"ט) שא"צ כוונה וז"ל, אטו בעינן שהרב יכוין להוציא את החתן, והחתן יכוין לצאת, ולא נתקנה מעיקרא דוקא על החתן, רק על הנועדים לבית האירוסין כו', ע"ש. אמנם הרבה פוסקים כתבו דיש לחוש לשיטת הרמב"ם ובעיני כוונת השומע ומשמיע. וכ"כ בליקוטי מהרי"ח דפשוט הוא שעכ"פ צריך המברך לכיין להוציא החתן והכלה בברכתו, והם יכוונו לצאת. וכ"כ בברכת הבית (שער ס"ב). אבל בדיעבד בודאי יצא אף אם לא כיון. וראה בעזר מקודש שכ', כיון שכן המנהג ממילא סתמיות דעת המברכים הוא כמפורש שיצאו חובת הברכה על שתייתן בשמיעתן, וכן הוא סתמיות דעת החתן וכלה כאילו כיונו לצאת יד חובתן בשמיעתן.

כה. כ"כ הדה"ח (דיני ברכת אירוסין).

כו. כ"כ בס' החינוך (מצוה תקנ"ב) ע"ש. וכ"כ הכל בו (סי' ע"ה) שצריך להיות החתן עונה 'אמן' אחר כל ברכה וברכה שמברכין לו. וכ"כ בשו"ת שארית יעקב (אה"ע סי' י"ח) שלכתחילה צריך החתן למהדר

מצות קיום פו"ר, ואין מברכין על הכשר מצוה (ט), וכ"כ התוס' (פרק כל הבשר) לענין מליחת בשר וניקור חלב, שאין אנו מברכין ברכה עליהן, שוב מצאתי שכבר הקשה הר"ן ותירצה קרוב למה שתיירצתי אני כו', והרא"ש הקשה ג"כ קושיא זו, ות"י כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה, כי פו"ר היינו קיום המצוה, ואם לקח פילגש וקיים מצות פו"ר אינו מחויב לקדש אשה, והלכך לא נתקנה ברכה במצוה זו, ואיני יודע למה משכן נפשו לחלוק על הרמב"ם וסייעתו שאסרו להדיוט ליקח פילגש, הלא בנקל היה יכול לתרץ קושיא זו על פי הנחת הר"ן, שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמור מלאכתה, והרא"ש בעצמו כתב סברא זו בכמה דוכתי, ולפי דהקדושין אינן אלא הכשר מצות קיום פו"ר, נמצא שאין הקדושין גמור מלאכתה של מצוה זו, דהא אכתי מחסרא עיקר קיום המצוה דהיינו פו"ר, הלכך אין מברכין על הקדושין.

יח. פי' רש"י (שם), מדרבנן שגזרו על הייחוד של פנויה, ואף ארוסה לא התירו עד שתיכנס לחופה ובברכה, דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, ואדרבנן נמי מברכין וצונו ואסר לנו, כדאשכחן בנר חנוכה (שבת דף כג). ועי' בשו"ת חת"ס (או"ח סי' נ"ד).

יט. כ' הרא"ש (שם) הזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקידושין, שלא יטעה אדם לומר שהברכה של קידושין נתקנה להתירה לו, לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה, ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין, לומר והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין, ע"ש.

כ. בגמ' (שם) אחר שהביא נוסח הברכה, מסיים, רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה, בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין, מאן דלא חתים, מידי דהוה אברכת פירות ואברכת מצות, ומאן דחתים, מידי דהוה אקידושא. רש"י מפרש, דברכת הפירות והמצות כיון דכולה חדא הודאה היא, ואין הפסק בקשה בינתיים, לא בעיא חתימה, אבל קידוש כיון שיש בה הפסק, כגון כי הוא יום תחלה למקראי קודש, בעי חתימה, וברכת אירוסין כיון דבלשון קדושה היא כקידוש דמי. והתוס' חולקים, ומבאר שהחילוק הוא אם הברכה הוא אריך או לא, ע"ש. ועי' בשו"ת נו"ב (אה"ע תניא סי' פ"א).

כ' הר"ן, אין ראוי לחתום מקדש ישראל' על ידי חופה וקדושין, מפני שאין חופה נעשית עכשיו, ולא הוזכרה כאן חופה אלא להודיע שאין ארוסה מותרת לארוס עד שתכנס לחופה כנ"ל, הילכך אין חותמין ע"י חופה וקדושין. וכ"כ רבינו האי גאון, וכן חותמין בשתי ישיבות מימות חכמים ראשונים ועד עכשיו, ותוספת זה שאתם מוסיפים מקדש ישראל על ידי חופה, גריעותא היא לפי שקדושיתן של ישראל אינה תלויה בכך, וראוי לכם לחזור להלכה ולמנהגנו ע"כ לשונו של הגאון ז"ל. וכן העידו בשם הרב אלפסי ז"ל שכתב מקדש ישראל ע"י חופה, ואחר תקן מקדש ישראל בלחוד. אמנם ברמ"א (סעי' א') כתב דהמנהג לסיים ע"י חופה וקידושין. ועי' בפ"ת.

למה אין מברכין "שהחינו"

(ט) כ' בחופת חתנים, מה"ט אין מברכין זמן על קדושי אשה, כיון שאינו גמור המצוה. ובהל' קטנות (סי' ז') כתב, דכשאלו את פי הרב אור שרגא אם יכול לומר שהחינו, אמר, 'הו"ל לשאול אם יאמר דיין האמת'. אמנם המו"ק (סי' רכ"ג) כ' דאם האשה הגונה היא, ראוי לברך שהחינו, אפי' כשגמרו השדוכין. והמחב"ר (שם) כתב, דיברך בלא שם ומלכות.

יה. וטוב לומר להם קודם, שיתכוונו לצאת^[כז], ובפרט בברכת היין כיון שהם רגילים לברך בעצמם^[כח].

אמירת ברכת האירוסין על המיי"ק

יט. יש כמה צדדים להקל לומר ברכת היין וברכת האירוסין על המיי"ק^[כט].

ב. ומ"מ יש מהדרין שלא להשתמש עם מיי"ק כלל^[ל].

שלא לעשות הפסק בין הברכה למעשה הקידושין

כא. לכתחילה לא יפסיק בין ברכת האירוסין לקידושין, אלא מיד אחר שהחתן והכלה שותים מן היין, יקדש החתן את הכלה^[לא].

כב. אבל בדיעבד אם הפסיק אי"צ לחזור ולברך, כי יש לסמוך על הפסוקים שדעתם שברכת האירוסין הוא ברכת השבח^[לב].

המסדר קידושין - בגדי שבת

כג. המהרי"ל לבש בגדי שבת לסידור קידושין^[לג].

מבואר באו"ח סי' קל"ט לענין קרה"ת כו', ועוד דהכא עדיפא, דבאמת שומעים ע"י מגביר קול, והיות דברכת נשואין לכל הדעות היא ברכת השבח לבד, דע"ת נוטה דנקרא שמיעה עכ"פ, מכ"מ כדאי אם אפשר דיעמדו עשרה קרוב להמברך וישמעו ברכתו מפיו, ע"ש. וכעין זה כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סי' רס"ב) שא"צ למחות בזה, ובפרט שכבר דשו כן רבים כו', וסיים דלגבי אמירת החתן 'הרי את מקודשת' ע"י רמקול, ודאי מועיל, דאף דבעינן עדים שישמעו, מ"מ כיון שברור לעדים שאמר כן, ודאי מהני.

ל. כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) המהדרין מן המהדרין גם לא רוצים כלל להשתמש במגביר קול. וכן בשו"ת תשובות והנהגות (שם) כ' שלעצמו נזהר שלא לברך ע"י רמקול, ע"ש.

מ. כתב בשו"ת מהר"ם מיניץ (סי' ק"ט) אחר ברכת אירוסין מיד בלי הפסק יקח המברך הטבעת לידו. וכ"כ בפמ"ג (פתיחה להל' ברכות אות י"ד) וז"ל, ראוי שלא להפסיק בין הברכה לקדושין, ומיד אחר הברכה יקדש, ושלא להפסיק בחנם, ע"ש. וכ"כ היעב"ץ (בסידורו, ברכת האירוסין).

נ. כ"מ בשו"ת נודע ביהודה (תנינא אה"ע סי' פ"א) שכתב וז"ל, מעתה ברכת אירוסין שאינה ברכת המצות ממש, והרבה פוסקים שפסקו אפי' לכתחלה א"צ עובר לעשייתו, ולדין עכ"פ בדיעבד מברך אח"כ, עכ"פ לא מפסיד בה הפסק, שהיא רק ברכת הודאה, והרי אם היו הקידושין שלא כהוגן שצריך לקדש, א"צ לחזור ולברך (עי' כנה"ג סי' ל"ד), הרי שאין הפסק מזיק בזה, ע"ש. וכ"מ בשו"ת הרי בשמים (תנינא סי' ס"ז) שדן במסדר קידושין ששכח לומר לחתן שיקדש עד אחר ברכת נישואין, ודן אם ברכת נישואין נחשב להפסק בין ברכת אירוסין לקידושין, וכתב שאינו הפסק, ע"ש. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רמ"ה) ברב אחד ששכח לומר לחתן שיקדש את הכלה עד אחר קריאת הכתובה, וכתב שאפשר לקדש אף שהפסיק בין הברכה לקידושין על ידי קריאת הכתובה, ע"ש. ועי' בס' ברכת הבית (שער ס"ב).

ס. כ"כ במהרי"ל (מנהגי חתונה) וז"ל, ומהרי"ל היה עושה הברכה, מתוך כך היה לובש ג"כ בגדי שבת לכבודם, אך טלית המיוחד לו לחול לבשו⁽¹⁾, אכן בהלולת בתו היה לובש ג"כ טלית המיוחד לו לשבת. והובא בליקוטי מהרי"ת. ועי' בשלחן העזר (סי' ח') שכ' דבעיר קראקא המנהג כן, שהמסדר קידושין לובש הכובע שטריימעל כמנהג לבוש שבת.

לענות 'אמן' אחר ברכת אירוסין, כי מהדין צריך החתן בעצמו לברך, אך מפני שלא לבייש את מי שא"י, נהגו שיברך אחר, וא"כ צריך לכה"פ לכווין לצאת בברכתו. וכ"כ בס' ברכת הבית (שם).

כז. כ' בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' רמ"ד) לכתחלה גם אנחנו נוהגים להגיד לחתן לפני קידושין שיכוון לצאת. וכ"כ ברכת הבית (שם) שטוב לומר להם קודם שיתכוונו לצאת. וכ"כ האמרי אמת (מגור, קובץ 'הבאר' שנה י"ג סי' נ"ז) וז"ל, כשאני מזדמן בחופה הנני אומר להחתן שיתכוון לצאת בברכות אירוסין, כי עיקר הברכה צריך בעצמו לברך, אך מטעם שלא לבייש, ע"ש.

כח. כתב בשו"ת באר משה (ח"ה סי' מ"ד) כשאני מסדר קידושין, אני מזהיר החתן והכלה שיכוונו לצאת ברכת בפה"ג בברכתי ולא יברכו לעצמן, ומבקש מהמחותנים שיכפילו דברי החתן והכלה, כדי שלא יהי' ח"ו ברכת ברכה לבטלה, ותימה בעיני על כמה וכמה מסדרי קידושין שלא נהגו להזהיר אזהרה אחר אזהרה שהחתן והכלה יכוונו לצאת בברכת בפה"ג שלי. וכ"כ בשו"ת שארית יעקב (שם) שיש להזהיר החתן וכלה אם אינם ב"ת, שיכוונו בברכת הגפן לצאת באותו ברכה, כי טועמים הם מהכוס.

כט. כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' רמ"ד ורמ"ה) הנה כב' עורר על מה שמשתמשים "במגביר קול" אצל חופות, באופן דאפילו עשרה אין שומעין דברי מסדר קידושין, ובסידור קידושין הרי מוציא החתן, ואם שמע רק ע"י מגביר קול לא יצא י"ח. תשובה, הנה מה דפשיטא לי' דהחתן צריך לשמוע ברכת אירוסין, זה דעת הרמב"ם דס"ל דהוא ברכת המצות, אמנם דעת הרא"ש ותוס' דהוא רק ברכת השבח, והו"ל מצוה גמורה גם אם דיעבד לא שמע, והגרעק"א (יו"ד סי' א') כ' בפשיטות בקידושי חרש דמברכים ברכת אירוסין גם כשהחתן אינו שומע כלל, ואעפ"י דהנו"ב ספוקי מספק"ל בזה, להגרעק"א נראה לו להיפך, וא"כ ברם קול אעפ"י שבמק"א מחמירים, מ"מ בברכת אירוסין יש מקום שלא להרעיש כ"כ, ולענין ברכת בורא פה"ג אם נימא דבמגביר קול אין יוצאים והוא שותה ע"י שמיעה, מן הנסיון דרוב רובם של פעמים היות דהחתן עומד ע"י המסדר קידושין ממש, א"כ יכול לשמוע קול המברך גם בלי המגביר קול אם נותן דעתו, ובאמת כה"ג גם ברכת אירוסין, ולענין דברכת נשואין דצריך עשרה (סי' ס"ב), אם נחליט דע"י מגביר קול אין שומעים מפי המברך, א"כ לא נאמר ברכת נשואין בעשרה, זה טעות בידו, דברכת נשואין בעשרה איכא, כיון שהיו שם עשרה בשעת ברכה, אלא דלכתחלה צריכים לשמוע, וא"כ מפסידים רק השמיעה גם לדרכו, לא עצם דין עשרה, ודבר זה

כד. אבל אין המנהג כן, ועכ"פ יש ללבוש בגדי כבוד הראויים לכבודם של חתן וכלה^[17].

חתן חרש או שיש לו מכשיר שמיעה

כה. חתן חרש הנושא לכלה חרשת, דעת הנודע ביהודה שאין לברך ברכת אירוסין, אבל אם הכלה היא פקחת, מסופק אם יכול לברך בשם ומלכות^[18], ויש אומרים שאם הכלה פקחת יכול לברך^[19], ויש אומרים שאפי' אם גם הכלה חרשת יכולים לברך^[20].

כו. חתן השומע ע"י מכשיר שמיעה, יש מצדדים שבכה"ג יכול לכו"ע לברך ברכת אירוסין בשם ומלכות^[21].

אירוסין לא על החתן והכלה לבד הם, רק על כל הנועדים לשם, והוא ברכת השבח להשם יתברך, ועכ"פ כשהמתקדשת פקחת, יכול לברך ברכת אירוסין בלא פקפוק, ע"ש. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ר"ד).

אז. כ"כ בטיב קידושין. וכן בליקוטי מהרי"ח כ' דלפי הט"ז (יו"ד סי' א' סק"ז) דהוי ברכת השבח, יש מקום לברך. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' רע"ז) שאף דעבדינן לכתחילה כהרמב"ם, מ"מ בדיעבד יש לסמוך על ר"ת דאינו ברכת המצות, ואירוסין חרש שנשא חרשת אין לך דיעבד גדול מזה, ואם חוששין שלא לברך רק בלי שם ומלכות, מ"מ ברכת פרי הגפן יכול לברך ויטעום מעט, ע"ש.

אח. כ' בשו"ת שבט הלוי (שם) אם שומע ע"י מכונה שבאזנו, ראיתי בתשובת אגרות משה (ח"ג סי' ל"ג מאה"ע) דלא נחשב לשמיעה כלל, וגם אם הוא מדבר נחשב מדבר ואינו שומע, ומדמה זה לענין ראית המיקרובים ותולעים קטנים שנראים רק ע"י המיקרוסקופ, שאינם נחשבים עפ"י התורה, דהתורה אינה מדברת ממה שנתחשב רק ע"י מכונה ולא בלי זה, והה"ד נמי ב"ד דלא נחשב שומע, ולדידי דבר זה צע"ג, דודאי לענין תולעים כל שאינו נראה לעין לא צותה תורה עליו, וכן לענין הפסקה בסתו"מ וכדומה, אבל הכא סו"ס שומע, וי"ל דנחשב שומע ואינו מדבר או מדבר ושומע אם גם מדבר, ולזה הדעת נוטה. ולענינינו בברכת אירוסין כה"ג כיון דלענ"ד נחשב פקח, ועושה שליח, והשליח מברך עבורו ברכת אירוסין, והוא שומע מה שמברכים עבורו, בכה"ג י"ל דאליבא דכו"ע יכולים לברך גם בשם ומלכות הברכת אירוסין.

אד. כ"כ בשלחן העזר (שם) וז"ל, במדינתנו לא שמעתי ולא ראיתי לנהוג כן, ועכ"פ צריך ללבוש בגדי כבוד הראוי' לכבודם של חו"כ.

אה. כתב בשו"ת נודע ביהודה (אה"ע תניא סי' א') בנישואי חרש אני מסופק בברכות, כי ברכת אירוסין על החתן לברך, והרמב"ם בתשובה כתב שאם אחר מברך הוי ברכה לבטלה, והנה מנהג ישראל אינו כן והמסדר קידושין מברך, ועכ"פ עיקר הברכה להוציא את החתן, וכיון שהוא חרש שאינו שומע אינו יוצא בברכה זו ואיך יברך המסדר, ואם היה מקום לומר שגם הכלה שייכא בברכת אירוסין ומוציא המסדר את הכלה, אמנם חרש שנשא חרשת ודאי לדעתי אין כאן ברכה, ואפ"ה מקרי נישואין (כמבואר ביבמות בפרק חרש במשנה ב' אחין חרשין נישואין לשתי אחיות חרשות יעו"ש, הרי שקורא זה נישואין). והובא ברעק"א (סי' ל"ד), ובפ"ת (סק"א). ועי' בשו"ת לבושי מרדכי (אה"ע קמא סי' מ"ה). ועי' בשו"ת דברי חיים (ח"ב אה"ע סי' ע"ב), ושו"ת מהר"ם שיק (אה"ע סי' ע"ט).

אז. כ"כ בשו"ת בית שלמה (אה"ע סי' פ"א) וזתו"ד, כיון שעיקר הברכה לדעת הרמב"ם וסיעתו הוא על השליחה, אם כן גם בנשים איתא, דעל 'לא תהיה קדשה' (דברים כג, יח) ודאי דגם האשה מצווה, ולשון הקרא עליה נאמר, וכ"כ הכנה"ג לענין קטן שקידש הגדולה דמברכין ברכת אירוסין מה"ט, ועוד דהא כתב הר"ן (בתשובה סימן ל"ב) וז"ל, אמנם דעתי מסכמת במה שכתב הר"ם ז"ל דאע"ג דקיי"ל דאיתתא לא מפקדא אפריה ורביה, מ"מ מצוה קעבדה כשהיא מתקדשת ונשאת, וא"כ אתי שפיר גם לדעת הרמב"ם וסיעתו, אמנם באמת בלאו הכי רבו ראשונים החולקים על דעת הרמב"ם, וס"ל דברכת

(י) מבואר שמנהגו היה ללבוש טלית לברכת האירוסין. וכ"כ במנהגי וורמייזא (לר"י שמש סי' רלא) וז"ל, השמש מביא עמו טלית ושני צנצנת מליאי יין, ונותן הטלית לאב ב"ד המסדר קידושין, הרב לובשו, ואחר כך נותן לו השמש צנצנת אחד, והרב מברך עליו בורא פרי הגפן וברכת אירוסין כו'. אמנם בס' שלחן העזר (סי' ה' סק"ג) כ' וז"ל, שמעתי כה מאיזה יחידי סגולה לעשות כן, אבל רובא דרובא העולם אין נוהגין כן, וגם הנוהגין כן אפשר הוא מטעם הכמוס עמהם, ועי' בשו"ת נהרי אפרסמון (אה"ע סי' י"ט) דאינו מסכים לסידור קידושין בטלית, ובאמת ממהרי"ל אין ראוי, דשם הי מנהג חופת מאיין, שהי' בביה"כ אחר תפילת שחרית כמבואר שם, ועי' בשו"ת חת"ס (אה"ע סי' צ"ח), וא"כ בלא"ה הי' מעוטף בטליתו, אבל למנהג שלנו שהחופה אחר חצי היום ובחצר, ע"כ אין נוהגין בטלית. וראה בבן איש חי (פ' שופטים אות י"ב).

הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק זצ"ל תקכ"ה - כ"ה מרחשון שנת תקצ"ט לפ"ק

(כי הרה"ק ממאגלינצא הי' חתן הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק), רצה דוקא שמחותנו ר' נפתלי ירצה להיות רבי, והוא לא רצה, והיה מעכב החופה עבור זה. אמר רבי נפתלי, 'הלוא היום ערב שבת לא עת לזה, אך יוכל מחותני לערוך עמי הטענות במוצאי שבת קודש קודם הסעודה', ונתרצה לזה. ובסעודה ג' בשבת קודש כאשר הביאו הנרות להשלחן, ראה כי מחותנו ר' נפתלי עומד על השולחן בדמות מגרף ביבין (קוימע"ן קערע"ר), ומטאטא בידו, ובהשתוממות שאלו 'מה זה ועל מה זה', השיבו בענות קדשו 'הלוא מחותני רוצה לעשות אותי כזה', ודי למבין. (אהל אלימלך אות רפ"ז)

*

פעם נדברו הרה"ק מצאנו, והרה"ק רבי שלום מקאמינקא, והרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב, לנסוע יחדיו לשבת אל רבי נפתלי לליזענסק, בתקוה שיסכים לקבלם לביתו לשבת, בבואם לשם נודע להם מפי אנשי ביתו, שעזב את הבית לפני זמן קצר, בלקחו עמו נרות וחלות מבלי שידעו להיכן הלך, הם הבינו שראה מראש את בואם, ונאלצו לחזור לביתם. בשבוע הבא הקדימו לבוא בליל שישי, וראו שבחדרו דולק אור, הם התיירו לדפוק בחלונו, ואחרי היסוסים החליטו שרבי אליעזר יגש וידפוק, מכיון שהוא בנו

מסטיטשין זצ"ל 'הרי אפילו חוכר פשוט אינו נוהג כן, לשבת בסעודה ליד אשתו, ואנשים שהגיעו להזכיר עצמם לפניו, וראוהו יושב כן, היו שבים לאחור. (החכמה מא"ן)

*

פעם בפורים התחפש ר' נפתלי ל'רבי', והראה כיצד האדמורי"ם עושים, הוא לבש את הבעקעשע של אביו הקדוש, דפק על קופסת הטבק, ואמר 'כל מי שרוצה להוושע יכול להוושע'. היה שם אדם אחד שאשתו היתה משותקת ל"ע, כששמע את הדברים, קפץ ואמר רבי אני רוצה להוושע, הוא רץ והביא את אשתו אל החדר, ומיד בו במקום היא קמה והלכה על רגליה כאחד האדם, ראו זאת האנשים והחלו לנהור אליו ולבקש את ברכתו, אחז הרה"ק רבי נפתלי בדשי הבעקעשע שלו, נענעם ואמר, 'געניג נאריש געמאכט'. (שם, ובי"ג אורות כתב 'שבכל שנה ביום הפורים היה רגיל להתנהג באדמורו"ת^[1], ומביא שם שהרה"ק ר' איציק'ל זצ"ל תמה, דאם אמנם היה יכול לעזור ליהודים, איך היה יכול לעצור עצמו במשך כל השנה מלהוושע לנדכאים)

*

הרה"ק ממאגלינצא זצ"ל בהיותו בליזענסק על נישואין, ששידך עצמו עם גיסו הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק^[2],

הרה"ק רבי נפתלי נולד לאביו הרה"ק רבי אלעזר בנו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע בשנת תקכ"ה, בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית בת הרה"ק ר' אלחנן מבולגורייא זצ"ל הנקרא ר' חנא ריישער^[3], הוא מילא מקום אביו בליזענסק, סירב לנהל עדה, וגירש את חסידיו בכח, ורק כאשר גבר דחקותו נסע לסבב בעיירות, כשהרה"ק מצאנו והרה"ק מקאמינקא שימשו כגבאיו, ביקר פעמים רבות בחצרות הצדיקים, וכל צדיקי הדור הפליגו ביקרת ערכו, פעל ישועות בברכותיו, וראו אצלו גילויי רוח הקודש, זר בעיר באבוב לתקופה קצרה, באותו הבית דירה אשר אח"כ גרו שם אדמור"י בית באבוב זצ"ל, נסתלק בכ"ה מרחשון תקצ"ט ומנוחתו כבוד בליזענסק ע"י ציון זקיניו הקדוש.

*

סירב לנהל עדה ולהיקרא "רבי"

הרה"ק ר' נפתלי זצ"ל היה עושה כל טצדקי כדי שלא יכתירוהו בתור רבי, והחסידים עשו בהכרח את רצונו, אבל פעם בערב יום הכפורים הוא חשש פן יהיה מישהו, שמאימת יום הדין יעלה ויגיש לו קוויטל, או יזכיר עצמו לפניו, לכן היה יושב לסעודה עם הרבנית ומושיבה לצידו. אמר על כך הרה"ק

מ. סיפר בעל העובדא, שבהיותו כמה שנים אחר הנשואין לא זכה לזרע של קיימא, אביו הסתופף בצל האדמור"ר הרה"צ מהרי"צ מפשעווארסק זצ"ל, וביקש ודרש ממנו ישועה לבנו, פעם אמר לו הנה הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק ז"ע היה כוחו גדול בישועה הזו, אבל לא הבטיח רק היה מברך, חוץ מבפורים בסעודה היה דרכו להבטיח ונושעו, ואף שאינני מתדמה אליו ח"ו, אעפ"כ תאמרו לבנכם שיבא אלי לסעודת פורים ונראה כו', ואכן בא והבטיחו, ולשנה ממש נולד לו בן זכר. (שיחתן של עבדי אבות ע"ש)

מא. איך היו מחותנים לא ידוע, אמנם בספר זרעא קדישא כ', שמקובל במשפחתם, שבנו של רבי נפתלי, רבי אלעזר, לא ידוע היכן היה חתן, רק ידוע שזוגתו היתה נכדת הרה"ק המגיד מקאזניץ,

פ. כ"כ בס' זרעא קדישא שמצא בתולדות הגאון מהר"ש ענגיל ז"ל, שהגאון מהר"ש הי' נכד הרה"ק ר' אלחנן מבולגורייא ז"ל, הנקרא ר' חנא ריישער, והי' חותנו של הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק, והיינו שהרה"ק ר' נפתלי הי' חתן ר' אלחנן מבולגורייא. ור' אלחנן הי' מחותנו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך זצ"ל, כי בנו ר' שמואל צורף הי' חתן הנועם אלימלך. והי' ג"כ חותנו של הרבי ר' הירש מרימנוב בזו"ש, ע"כ. גם אשת הרה"ק ר' יהושע מטאמשוב בזו"ר היתה נכדת ר' אלחנן, הוא גר עמה עשרים שנה ולא זכו לבנים וגירשה, והגאונים שבדור דנו בשאלה זו, הרה"ק מצאנו זצ"ל התיר לו לגרש, והחי' הרי"מ (בתשו" סי' ל"ו, התשו" נכתב להרה"ק מצאנו, ולבסוף כ', ויותר טוב שיפעל בתפלתו שיפקוד ד' אותה, כעובדא דרשב"י במדרש) היה חוכך בזה.

של הרבי מראפשיץ ובודאי לא ישיב רבי נפתלי את פניו ריקם, מיד כשדפק בחלון קרב רבי נפתלי ואמר להם בקול תקיף 'אל לכם לנסות להכנס פנימה', רק אחרי הפצרות רבות ניאות להם, וכולם שבתו עמו אותה שבת. (סיפורים נפלאים, ומסופר כי פעם אחר ניסו לנסוע אליו, אבל עוד טרם בואם לביתו, ראוהו מרחוק עומד על גבעה קטנה, ומראה להם בידיו שיחזרו לאחוריהם, ולא יהינו ליכנס אליו, בראותם זאת אחזתם פחד ומורא וחזרו לדרכם הביתה)

*

פ"א בהילולא של הרה"ק הרבי ר' מענדל מרימנוב זי"ע, היו שם ברימנוב הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק, והרה"ק ר' שלום מקאמינקא, והרה"ק מצאנז זי"ע, והתאכסנו כולם באכסניא אחת, וראתה אשה אחת ונתנה קוויטל עם חצי צוואנציגער סכום נכבד להרה"ק ר' נפתלי הנ"ל, והבטיח לה כי ה' יצליח דרכה, האשה הנ"ל ביקשה ואמרה 'איך בעט דעם רבין ער זאל מיר נישט פארגעסען', ענה לה הרה"ק ר"ג, 'איך בין קיין רבי נישט, איך הייס נפתלי', כי דרכו בקודש היה להקפיד שלא יקראו לו רבי, אמרה האשה, אם מעלת כבודו אינו רבי נא להחזיר לי את כל הכסף שנתתי, כי היה לי מקח טעות

כי חשבתי שמע"כ הוא רבי. הרה"ק ר' נפתלי החזיר לה את הכל, ואמר להני תרי קדושים שהיו עמו במחיצתו, כי האשה הזאת כבר נושעה בכל דבר, כי אחרים אין מאמינים לי כי איננו רבי, ואם אין להם בי אמונה האיך יכולים להישע על ידי, אבל האשה כי נתנה אמון בדברי, ממילא היא כבר נושעה. (דברים ערבים)

*

הרה"ק משינאווא זצ"ל אמר, כל הרביים נעשו מנהיגים נגד רצונם, והיו אנוסים ע"פ הדיבור, זולת הרה"ק רבי נפתלי שהצליח לפעול לבלתי להיות רבי. (י"ג אורות)

*

פעם אחת שלח אליו הרה"ק הרבי ר' הערש מרימנוב זי"ע, ואמר אליו בזה"ל, 'עס איז שוין געקומען די צייט דו זאלסט אויסטאן די קינדערישע שיכלאך, און דו זאלסט אנהייבן צו פראווען פאר יודן' עכ"ל. ואעפ"כ לא הסכים בשו"א שיבואו אליו לשב"ק, ומי שבא אליו שלחו בחזרה. (הדעה והדיבור)

*

פעם באו לרבי נפתלי צבור גדול, אמר, 'שכחתי השבוע להתפלל שלא יבואו אצלי'. (אוצר ישראל)

*

הרה"ק מרוזין זצ"ל אמר על הרה"ק ר' אלימלך מרודניק ועל דודו הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק זצ"ל, 'איך פארשטיי אז יעדער איינער פון זיי דארף האבען צען טויזנט חסידים'. (אורח לצדיק, הרה"ק מרוזין זצ"ל אמר עליו, יהודי גאליציא הם שוטים, שאינם שוברים את הקורות אצל רבי נפתלי ליכנס אליו, כי הוא גירש את העולם ממנו ולא רצה לקבלם)

*

קודם שנפטר הרה"ק מראפשיץ, שאלו אותו החסידים למי יסעו, ואמר להם בזה הלשון, 'אויב עמיצער וועט זיך וועלען נעמען אלס רבין' רבי נפתלי ליזענסקער און רבי אלימלך רודניקער^[20] וועט אייך זיין וואויל און לעכטיג. (תולדות הרה"ק מרישא)

*

הרה"ק מצאנז זצ"ל אמר עליו, שאם היה הוא מרים את ה'שמיטישק' שלו, [פירוש הווער"ך של השטריימעל, זה היה אז סימן למלוכה של רבין], וואלט ער אונז אלע איינגעפאקט.

*

הרה"ק רבי נפתלי מליזענסק זצ"ל לא רצה להתנהג ברבנות, רק היה עושה סעודות גדולות במלוה מלכה^[21], פ"א ישב בסעודת מלוה מלכה ושתה משקה, היה שם זקן אחד ששאל אותו

מג. הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זצ"ל אמר, כי בסעודת מלוה מלכה יכולים לפעול ישועות עבור בני ישראל, יותר מבסעודות שבתות וימים טובים. ואמר על זה משל כו'. (חמרא טבא לשבת חזון ע"ש, ויש מביאים זה בשם הרה"ק מדזיקוב זצ"ל)

פעם בא דוד המלך ע"ה אל הרבי ר' אלימלך זי"ע, ושאלו מדוע אינו נזהר בסעודת מלוה מלכה, והשיב לו 'הנה אני לעת זקנתי כבר, וקשה לי להתחיל להזהר בזה, אבל בני יהיו נזהרים בזה, ואבקש שבני יוכלו לפעול ישועות בסעודה זו, והבטיח לו. (ספרן של צדיקים, ובדברים ערבים מובא בשינוי קצת)

הרה"ק ר' נפתלי היה נוהג לומר במלוה מלכה את כל הזמירות (כמו שנדפס בסידורים). (י"ג אורות)

הרה"ק ר' אלעזר בן הרה"ק ר' נפתלי נהג מנהג אבותיו הק' לסעוד סעודת מלוה מלכה, לא כמנהג צדיקי ראפשיץ שנהגו אחרת לסעוד ביחידות או ביום א' בבוקר, פעם היה ר' אלעזר בראזוואדוב בעת ימי נשואי בת הרה"ק ר' משה מראזוואדוב עם הרה"ק ר' אהרן מקראס בן הרה"ק ר' מרדכי דוב מהורנוסטייפל זי"ע, בעת שערך סעודת מלוה מלכה ביקש שהכלה תבוא להמלוה מלכה לז' ברכות ולריקוד לפני הכלה, הכלה סירבה כתוקף, אולם כשנודע זאת לאביה הרה"ק ר' משה נזדרז אליה והתרה בה שתזדרז לקבל בקשת הצדיק מפתח קפידתו כי קדוש הוא. (שיחתן של עבדי אבות)

ואולי זה הכוונה כאן שקוראו מחותני. (הערת המו"ל ס' תורת השרף ממאגלינצא)

מב. פעם הוכיח הרה"ק מדזיקוב את הרה"ק מרודניק, ואמר לו 'אתם תהיו בגיהנם, ווייל איר נעמט צי די רבנות פון רבי נפתלי' קינדער', (כוונתו היתה לבני הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק זצ"ל דודו של הרה"ק מרודניק זצ"ל), תפס הרה"ק מרודניק בזקנו ואמר, 'מה באותו מקום, בגיהנם לעולם לא אהיה'. בשנותיו האחרונות של הרה"ק מדזיקוב לערך י"ח או י"ט שנה לא טבל במקוה, אלא רק פעם אחת בשנה ביום הסליחות של שלש עשרה מידות, במקום המקוה היה הענין של לבישת הכתונת בערב שבת קודש, שבשעת לבישת הכתונת היה לו כוונת המקוה, ואז המשיך עליו קדושת שבת קודש, ובניו הקדושים היו נוכחים אצלו באותה עת, הרה"ק מרודניק נפטר בסוף השבוע, והואיל והרה"ק מדזיקוב אהבו אהבת נפש, לא רצו בניו הקדושים להשבת את שמחת השבת שלו, והחליטו להודיעו על כך רק במוצאי שבת קודש, בערב שבת קודש ההיא הכניס הרה"ק האמרי נועם צוק"ל את הכתונת לאביו, כי בכל שבוע הלבישו אחד מבניו את הכתונת, כאשר הרה"ק מדזיקוב לבש את כתונתו, אמר 'אה רבי מיילכל רודניקער לייכט שוין אין ליכטיגן גן עדן'. ויצא האמרי נועם ואמר לאחיו הקדוש, דער טאטע ווייסט שוין, והזכירוהו איך שהרה"ק מרודניק אמר על עצמו שהוא בגיהנם לא יהיה. (החכמה מא"ן)

אם אתם נכדו של **מיילעך קאלטענעס**, (כן היו קורים להרבי רבי אלימלך בצעירותו), השיבו הן, אמר הזקן אם כן 'וואלט איר געמעגט שענער אויסזעהן, אני זוכר אותו כשהלך בגולה, הוא לא ישב עם אנשים ושתה משקה, רק ניצל כל הזמנים בקדושה'. אמר להם רבי נפתלי אם כן שהיה לי זקן כזה, נשתה לכבוד זה עוד משקה. (קרית מלך בשם הג"ר יצחק שלמה אונגער)

*

עם צדיקי דורו

כשהי' הרה"ק ר"נ מליזענסק זצ"ל נוסע לשבות בצל הרה"ק מראפשיץ זצ"ל, היה הרה"ק מראפשיץ פושט את הוויסע טרעסטין שלו (החלוק הלבן של ש"ק), והיה הרה"ק ר"נ מליזענסק אומר, 'הלואי ולא הייתי נולד, אז דער הייליגער רב זאל אויסטייען די וויסע טרעסטין פאר מיין כבוד וועגיין'. וכשהיה הרה"ק ר"נ שובת בראפשיץ, היה הרה"ק מראפשיץ מכבדו לשורר 'אזמר בשבחין', בזה הלשון 'אז רב נפתלי וויל מוחל זיין זינגען אזמר בשבחין, זאל ער זינגען אזמר בשבחין'. (החכמה מא"י)

*

הרה"ק רבי זושא בנו של רבי נפתלי נשא את נכדתו של הרה"ק רבי צבי הירש מנאדבורנא זי"ע בעל צמח ה' לצבי, ואמר לו אביו, היות שהדעת נותנת שחותנך יקח אותך להרה"ק מרוזין, שהיה נוסע אליו, לזאת אבקשך שלא תגלה להרה"ק מרוזין מי הוא אבין. וכן היה שחותנו לקח אותו להרה"ק מרוזין, וכששאל לו הרה"ק מהיכן אתה, ענה לו 'מעיר הסמוכה לריישא או יערוסלב', הוסיף ושאל 'נו', כלומר מה שם העיר, אמר לו 'ליזענסק', ושאל שוב 'מי הוא אבין',

ומאין ברירה הגיד לו שהוא בנו של רבי נפתלי מליזענסק, אמר הרה"ק מרוזין 'אנו מכירים אותך, אף שמעולם לא נפגשו אהדדי. כאשר חזר רבי זושא אצל אביו, והגיד לו את דברי הרה"ק מרוזין, אמר א"כ צריכים לנסוע אליו, ונסע הרה"ק רבי נפתלי והגיע לבית אכסנייתו באמצע הלילה, ותיכף ומיד הרגיש זאת הרה"ק מרוזין, ושלח את משמשו אליו למסור לו שני דברים 'א' שלכבודו יערוך שולחן בשבת זה פעמיים, כי מנהגו היה לערוך רק שולחן אחד בשבת, ב' צוה להזכיר את אמו הזקוקה לרפואה, שמה היתה חוה. אחר השבת נכנס הרה"ק רבי נפתלי להפרד ממנו, וכשיצא משם העיר ואמר שהוא השיג את הרה"ק מרוזין מראשו ועד רגליו, אבל הרה"ק מרוזין לא השיג אותו כחוט השערה, כי כשנכנס אצלו הפך את הספאדיק שלו, [זהו ביטוי בדרך משל והכוונה שהתפלל שלא ישיגנו] (י"ג אורות, בסיפורים נפלאים אות י"ט יש כעין מעשה זה בנוסח אחר, ע"ש)

*

פעם אחת נסע הרה"ק בעל אהבת שלום זצ"ל לק"ק פיסטין, כדי לשבות שם לפי בקשתם של חסידיו בעיר זו, ונסע עוד ביום ה', כי דרכו הקדוש היה לא לנסוע בערב שב"ק, וביום ו' בא שליח מיוחד מקאסוב, וסיפר כי הגיעו הני תרי צנתרא דדהבא הרה"ק רבי נפתלי מליזענסק זי"ע, והרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע לקאסוב, לשבות בשב"ק, ובדעתם ג"כ לבוא לעיר פיסטין, ע"כ צריך לדאוג להם אכסניא. וכאשר שמע זאת האהבת שלום, צהלו פניו בשמחה רבה, ואמר 'לאורחים קדושים ונכבדים כאלו אסע לביתי על שב"ק'. ואע"פ שכבר תיקנו שם שבתא טבא בהכנה דרבה, לא פנה לכל זה

ונסע תיכף לביתו, הגם שהיה ערב שבת קודש, ושבת בביתו נאווה קודש עם האורחים הקדושים הנ"ל, למהוי עמהון ברזא דאחד. (אהל נפתלי אות שע"ו)

*

פעם חלם לו להרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע בליל הלולא של אביו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, שבא אליו אביו ואמר לו 'שקשה לו לשכב לבדו'. ורבי אליעזר לא הלך למחרתו להציון של אביו ביום ההלולא, כי פחד ללכת. וכשהגיע רבי נפתלי ליזענסקער זי"ע לדזיקוב, סיפר לו ר' אליעזר שאביו בא אצלו בחלום וכזאת וכזאת אמר לו, אזי הלך רבי נפתלי להציון של הרב מראפשיץ בלאנצהוט ואמר על הציון, 'כי אנחנו צריכים את רבי אליעזר'ל כאן, ואל תבא יותר אצלו'. (אוצר ישראל)

*

פעם נסע הרה"ק ר' נפתלי לקבץ מעות בלוית הרה"ק מצאנז, והרה"ק מקאמינקא^[פ"ה], ומדי עברם באיזה כפר, ניגש אליהם יהודי ומטבע בידו, והרה"ק מצאנז לקחו מידו, וכראותו שנתן מטבע קטנה, רצה להחזירו לו, אך הרה"ק רבי נפתלי אחז את ידו הק', ומנעו מלהחזיר הכסף, ואמר לו 'גושפנקא דחתים ביה מלכא אחד המרבה ואחד הממעיט'. פי' דאיתא במקובלים דגושפנקא דחתים ביה קוב"ה שמיא וארעא הוא השם אקו"ק, היוצא מר"ת של בראשית ברא אלקים א"ת ה'שמים ו'את ה'ארץ, והיה כוונתו שגם בהר"ת של א' אחד ה'מרבה ו'אחר ה'ממעט מרומז שם הזה, ולפיכך אין לסרב אפילו להממעט^[פ"ה]. (י"ג אורות, וכ"ה בס' אסיפת דברי חכמים מהג"ר חיים ירוחם זצ"ל מסאטין, תלמיד הגה"ק מבוטשאטש, עמ' מט, בשם רבי נפתלי, וכ' ששמעו מחתנו)

*

הבעה"ב כיבד מאד את רבי אלעזר, וגם האנשים שהיו שם כיבדו אותו מאד, ובירכסו בברכות וישועות, אך את הבעה"ב לא בירך, אמר לו הרב מראפשיץ למה אינו מברך את הבעה"ב, ענה רבי אלעזר 'ראיתי את אבי זצ"ל שמברך כבר להבעה"ב'. אמר הרב מראפשיץ, 'אם אתם רואים את אביכם זצ"ל, אינכם צריכים לשום מלווה, כי אביכם מעולם העליון מלווה אתכם'. (אוצר ישראל)

מה. הרה"ק רבי נפתלי ז"ל היה פעם אחת משובתי שבת אצל הרה"ק מצאנז, והרה"ק כיבדו מאד בכל מיני אותות הכבוד, וביום ראשון נסע משם, ואז היה הנסיעה דרך עיר גארליץ, ובבואו לגארליץ סר אל בית הנגיד רבי בצלאל. פתאום ראה כי הרה"ק מצאנז נוסע אחרי, כי נסע

הרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל פי' הפסוק (בראשית יג, יג) ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאוד, סדם נוטריקון ס'עודתא ד'וד מ'לכא, אותם האנשים האוכלים בחבורה סעודת מלוה מלכה, רעים לשון חברים, וחטאים לשון וחטא את הבית, הם מטהרים את עצמן, לה' מאוד. (זמירות לעטר פתורא)

מד. אחר הסתלקותו של הרבי ר' אלימלך זי"ע נזקק פעם בנו רבי אלעזר זי"ע למעות, וביקש את הרב מראפשיץ זי"ע שיסע עמו לקבץ מעות, ואמר להרב מראפשיץ כי לכן מבקשו שיסע עמו, כי עבורו מי יתן מעות, וכן ביקש ממנו שלא יספר שהוא נחות דרגא, כי באם יספר לא יתנו לו מעות. ואכן נסעו יחדיו, והגיעו לאיזה אכסניא,

בעוד שהיה מרן הרה"ק מצאנו ז"ע עוד רך בשנים, והיה רב ברודניק, נסעו אליו על שבת כבוד הצדיקים הקדושים, הר"ר נפתלי לזענסקער ז"ע והר"ר אלימלך רודניקער ז"ע, לעשותו רבי ומנהיג הדור. (מקור חיים)

*

פעל ישועות בברכותיו

פריץ אחד הי' עושר גדול, וכמה כפרים ועיירות הי' לו, אשר ה'רעגאלען' (היינו מקום רשות מהממשלה למכור משקאות) שלו הי', ובכפר א' כל הישראל שהי' דרין בביתו אשר בו הי' הזכות למכור משקאות, כולם לא הצליחו עד שלא שלמו להפריץ שכרו בעד חנותו, עד שגמר בדעתו שאינו משכירו יותר, אבל הי' לו ישראל א' שהי' פקיד שלו 'הויף יוד', זה הי' לו חן גדול אצלו, ויגדלוהו למאוד, וכל אשר לו הי' ביד יהודי הזה, ועל פיו יצא ועל פיו בא הכל.

ויהי היום בא איש עני אחד ושמו ר' פסח האלץ טראגלער אל היהודי הפקיד הנ"ל אשר שמו הי' ר' ישראל בייגעל טראגער, וביקש אותו שיהי' מתאמץ אצל הפריץ שיהיה משכיר לו החנות באותו הכפר, כי לא יהי' לו היזק, שאם ייטיב לו ד' ישלם, ואם לא יצא ממנו, ועכ"פ חסרון לא יבא לו, ויעתר בעדו, ובא ר' פסח הנ"ל אל החנות, וגם הצליח, וגם שילם להפריץ משכורתו, וברוב שנים גם מצא חן בעיני הפריץ, ויתקנא האיש פסח ביהודי חברו, ודיבר על לב הפריץ שישלח היהודי הזה והוא ימלא מקומו, ולא זכר שזה הטיב עמו, ולאחר רוב דברים נעתר לו הפריץ, ודחה את הפקיד ר' ישראל הנ"ל ממשמרתו, ונשאר ערום וחוסר כל, ויחר לו מאוד.

וירץ אל הצדיק הקדוש מה"ו מאיר מפרימישלאן זצוק"ל, ויספר לו כל המעשה, והוא אומר לו על כל דיבור ודיבור 'שוטה היית שחלקת עמו', והוא בכה במר נפש, אמת שוטה הייתי, אבל אני צריך רחמים, ודחה אותו 'שוטה היית, ואין בכחי לעזור לך', ואח"כ שוב בא אליו, ושוב אמר לו 'שוטה היית', אבל אח"כ לרוב הפצרות אמר לו 'אני אין ביכלתי לעזור לך, אבל היה סבלן, ואי"ה לעת מצוא אטיב עמך'.

ויהי לאחר כמה חדשים עבר דרך פרימישלאן צדיק אחד ושמו מה"ו נפתלי לזענסקער זצוק"ל, וביקר את הקדוש מפרימישלאן, ויהי כאשר רצה לילך, שאל לו 'האם ביום מחרת ילין בישוב פלוני ופלונני', אמר הצדיק הנ"ל 'אין דרכי דרך שם', אבל הקדוש מפרימישלאן עשה לו הדרך שמה, ויעתר לו, וכשבא שמה נכנס אצל בעל מכניס אורח א', ושום אדם לא הכיר בו שהוא רבי, רק לעת ערב בא שמה מלמד מאותו יישוב, והכיר אותו, ותיכף הרעיש, 'הקדוש ר' נפתלי לזענסקער כאן', ובאו הרבה בני אדם, וגם ר' ישראל הנ"ל בא בתוכם, וסיפר ענין שלו, וסיפר שכבר הי' כמה פעמים אצל הקדוש ר"מ מפרימישלאן, והוא הבטיח לו לעת מצוא, ואולי הוא עכשיו העת מצוא.

אז תיכף הבין צדיק זה כונה של ר"מ הקדוש הנ"ל, ויאמר קראו לי האכזר הזה, ויבוא ויאמר לו 'אינך מתחרט, ואין לבך כואב עליך שקפחת פרנסתו של זה', אמר 'לא, כי לא אני עשיתי, כי אבד חינו מעל הפריץ', ושאל אותו 'וכעת ג"כ אין לבך כואב עליך', ויאמר 'לא, ויאמר אל השני 'מה שמך' ויאמר 'ישראל', ויאמר א"כ לא תדאג, כי ישראל ר"ת שלו א"ל ש'די יתן ל'כם

ר'חמים, ואח"כ אמר אל השני 'אתה האכזר גם כעת אין לבך כואב עליך', ויאמר 'לא', ויאמר לו 'מה שמך' ויאמר 'פסח', א"ל 'הלא פסח אין זמנו רק ח' ימים', וזה האכזר לא חלי ולא מרגיש, אבל דבר הצדיק נתקיים, כי הפריץ במשך ח' ימים דחה האכזר ששמו פסח ונטל בחזרה את ר' ישראל הנ"ל. ואמר הצדיק הנ"ל, אם הי' עכ"פ מכיר שחטא, אז הי' נשאר על עמדו, ולזה הי' הקב"ה מושיע מצד אחר, אבל בלא הכיר חטאו בע"כ הי' תכליתו כהנ"ל^י. (אור מנחם על פרקי אבות, מהגר"ר מענדל שטערן אב"ד פולדעש, בילדותו קרה מקרה שחלה במחלה שהחשיך מאור עיניו ל"ע, אביו הג"ר יחיאל מיכל נסע להרה"ק מצאנו זצ"ל, והיה לו ישועה ונתרפא עיניו, ואכמ"ל, ובתשו' דברי חיים אה"ע ח"ב סי' ג' יש תשובה אליו בזה"ל, להרב וכו' מו"ה יחיאל מיכל מו"צ דק' פילדעש באונגארן, ע"ש)

*

צדקתו ופרישותו

מקובל מפי צדיקים שהצדיק רבי נפתלי לזענסקער ז"ל כאשר לבש בגדי שבת, תיכף נצצה בו רוח הקודש, וראה באור הגנוז לצדיקים. (זכרון נפתלי בשם הרה"ק ר' הערצקע מראצפערד זצ"ל)

*

פעם התנצל לפני אא"ז זצ"ל מהר"א מדזיקוב, הה"צ מהר"נ מליזענסק ז"ל שיש לו דחקות הפרנסה ר"ל, והשיב 'מה אעשה שכל עשיותיו הוא בלתי לד' לבדו, בלי שום תערובת שום מחשבת דבר גשמיות, ולזה אין לו פרנסה'^י. (עטרת ישועה מועדים לשבת דחוהמ פסח)

*

ולא יכלו לגשת לשידוכים עקב המחסור בכסף, וריחמו עליו מאוד, אמרו שניהם להרה"ק ר"נ שישע לדרכו לקבץ כספים מנדיבי עם, כדרך הרבה צדיקים שנסעו לקבץ כספים, והרה"ק לא הסכים בשום אופן לכך, באמרו כי מי הוא שישע לקבץ כספים ונדבות, ואינו ראוי כלל לאותה איצטלא, ומי ירצה ליתן לו כסף, ואמרו לו שהם מקבלים את זאת על עצמם, שהם יסעו במקומו לקבץ כספים עבורו, ואף לזה לא הסכים, והם הפצירו בו מאוד שירשה להם לנסוע לעזור לו בשעת דוחקו, לבסוף הסכים והתנה מראש ג' תנאים, א' שלא יקבצו יותר מג' מאות

ללותו, ורבי נפתלי לא ידע מזה מאומה בכל הדרך. וכאשר רצו האנשים לתת 'שלום' להרה"ק מצאנו, אמר 'כי לא יושיט את ידו לשום איש, עד שיתן כל אחד צוואנציגער אחד בעבור רבי נפתלי', ונאסף אז שלוששים ושש צוואנציגער. (עשר צחצחות, צאנו, מפי נכדו ר' נפתלי שיף מגארליץ)

מו. עובדא זו הובא גם ב"ג אורות', עם כמה שינוים, ע"ש. מו. פע"א כאשר הסתופפו אצלו הרה"ק מקאמינקא והרה"ק מצאנו בביתו, ושמו לב לעניותו הגדולה אשר ביתו היה ריק מכל מאכל ומשתה ושאר צרכים, גם היה לו בת בוגרת שהגיעה לפרקה

מנהגו של ר' נפתלי היה, שלא הלך בכל השנה למקוה, רק לפעמים, ואז לא היה רשאי לשום אדם להיות שם, ודרכו היה שכמה פעמים חיכך עצמו, והיו העולם סוברים שזה מפני שכמעט שאינו רוחץ עצמו, ע"כ נושך אותו, ולכן הוא מחכך עצמו. פ"א חשב אחד, הלא הרבי ר' נפתלי מתנהג כבעה"ב פשוט, ולמה יש לו מנהג זה שאף אחד אינו רשאי להיות בשעה שהולך למקוה, והטמין עצמו במקוה לראות מה הוא עושה, ראה שיש לו חגורת ברזל עם נאדלען מחטים מסמרים קטנים, ואת זה תחב בגופו, ולא רצה שיהיה רק במקום אחד, ע"כ היה מנדנד החגורה שיקרע עצמו גם בשאר חלקי הגוף.

*

הרה"ק ר' נפתלי לזענסקער אמר פעם לנכד גיסו הרה"ק ר' ישראל אלימלך אבד"ק זאבנא, (בן הרה"ק ר' יוסלי מדאמבראווא, חתן הבאר משה, חתן הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק) תתפלל בעדי שאהי' ירא שמים, ואז תהי' גם אתה ירא שמים, כי רוב בנים הולכים אחרי אחי האם, וא"כ כאשר תתפלל עלי ואהי' יר"ש, אז יהי' בן אחותי הרה"ק ר' אלעזר מקוזניץ בן הבאר משה ג"כ יר"ש, ואז תהי' גם אתה יר"ש, כי אתה בן אחותו של הרה"ק ר' אלעזר מקוזניץ כי אמו של ר' ישראל אלימלך היתה אחות ר' אלעזר מקוזניץ. (אהל אלימלך אות שמ"ח)

ותשחק ליום אחרון

סיבת פטירתו של הרה"ק רבי נפתלי היה, שהודיעו לו מן השמים, וכן שלח לו הרה"ק מרוזין זצ"ל, שיש לו שני ברירות, או שיהיג עדה, או שיהיה מוכרח להסתלק מן העולם, ובירר לו את הברירה השנית שיותר היה נוח ליה להסתלק מן העולם מלהנהיג עדה ולהתקרי רבי, שלא רצה בשום אופן להתקרא רבי ולהנהיג עדה, ונח נפשיה ויצאה נשמתו בקדושה ובטהרה, ובשעה שעשו החברה קדישא את טהרת גופו הקדוש, ראו את חגורתו שהיה לבוש בו כל ימי חייו, שהיה מלא מחטים דוקרים מבפנים שהיו נכנסים בגופו, וכך היה גופו הקדוש נקוב במקום הגארטיל ככברה, וכך היה מסגף את עצמו בלי שאחד ידע מזה.

*

כשנפטר ר' נפתלי לזענסקער זצ"ל לא הרהיב שום אדם בנפשו להספידו, ומטעם כי בחיים חיותו הי' מקפיד מאד על מי שעשה לו איזה כבוד, וא"כ מי ירהיב בנפשו לעשות לו כבוד אחרי מותו, אבל לא הי' נוח להעולם היתכן להטמין את ר"נ בלי הספד כלל, והוסכם ביניהם אחרי שהרב מרדכי האבד"ק הי' רבו של ר"נ בבחרותו, וגם הלא הוא מרא דאתרא, ע"כ עליו מוטל החיוב להספידו. ועמד ר' מרדכי ואמר, 'לספר בשבח אינני מרהיב בנפשי, ורק מעשה אספר, ומזה נבין מהותו, כשבא הריזשינער לדור בסאדיגערע, היה נוסעים כמעט כל צדיקי מדינותינו

לבקרו, ונסע הוא ר"נ ג"כ, וכשבא בחזרה לביתו, הלכתי אליו לשמוע דעתו על הריזשינער, ולא אמר כלום, ושאלתי ולא השיב לי, ואף שהפצרתי בו, עד שגזרתי עליו בגזירת רבי, אז אמר, כשבא לחדרו, ראוהו שב על כסאו, אבל אינו בביתו בשלימות, כי אם רבע הוא משוטט בחצר בית המלכות בפעטערסבורג, ורבע בחצר בית המלכות בוועין וכו', ובביתו היה כ"א ברבע, ויגעתי קצת עד שקבצתי אותו, שיהי' בביתו בשלימות, והשגתי אותו מראשו עד רגליו, והוא רצה להשיג גם אותי, והשיגני כ"א מעט בחוטמי, וזה היה ההספד. (שארית ברוך)

*

האוהל שעל מקום מנוחתו של מרן הרבי ר' אלימלך חלוק היה לשני חדרים, בפנים היה מנוחת כבודו של הרבי ר' אלימלך בלבד, ובחוץ נטמנו ארבעה צדיקים, הלא המה בנו הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק, בנו הרה"ק רבי אליעזר ליפא מכמעלניק, הרה"ק ר' נתן אחיו של הרבי ר' אלימלך, והרה"ק ר' שמואל צורף חתנו של הר"ר אלימלך, ולא היו שם מצבות, ורק על הכותל נחרתו שמותם, ולא נשאר שם מקום לעוד קבר. וכנסתלק הרה"ק רבי נפתלי, נכנס הרה"ק רבי אלימלך מרודניק (בן הרה"ק רבי מענדל בער, אחיו של רבי נפתלי, ר' מענדל בער לא האריך ימים, ונסתלק לבית עולמיו בגיל ל"ב שנים, ואמר עליו הרה"ק הרבי ר' מענדל'ע מרימנוב, שהעולם

ועסקו בתורה ובעבודה, ואחרי הג' שבועות נתן להם כל הג' מאות רייניש, חזרו לביתם ובאו להרה"ק, ונתנו לו כל הסכום, וספרו לו את הקורות אתם, אשר הנגיד הנ"ל ארחם בביתו לכל הג' שבועות ונתן להם כל הסכום.

נתפעל הרה"ק מאוד מנדבת לבו הטוב, ושאל אותם במה אוכל לברכו, וענו לו שאין חסר לו כל טוב, וגם הם רצו לברכו ולא מצאו במה, כי הוא מבורך בהצלחה וברכה וכל טוב, אמר להם הרה"ק א"כ אברכנו בדורות ישרים, אשר לזה אין שיעור וקצבה. ואכן זכה לדורות ישרים, וזכה להשתדך עם הרבה מגדולי הצדיקים, ואף עם הרה"ק מצאנז זי"ע עצמו השתדך, אשר נכדו הרה"ק ר' לייבוש בן הרה"ק ר' אהרן מקרייז היה בזיווג שני חתן ר' אהרן קאנער, ועוד הרבה מגדולי הצדיקים השתדכו עמו. (הדעה והדיבור, ומובא גם בספר 'סטריזוב' עם כמה שינויים ע"ש. בס' רבינו הק' מצאנז מוסיף, כי כאשר התאלמן רבי נפתלי ממעליץ מזוגתו בתו של רבי מאיר נתן בן הרה"ק מצאנז, הוצעה לו בזו"ש בתו של הגביר החסיד הנודע רבי אביש קאנער מסאנוק, כשנשאל הרה"ק מצאנז על ההצעה, השיב 'מסכים מסכים', כדאי הוא ר' אהרן קאנער אביו של רבי אביש להיות מחותנתו)

רייניש, ב' שלא יסעו יותר מג' שבועות, וג' שלא יספרו עבור מי הם מקבצים הכסף.

הם יצאו לדרכם, באמצע הדרך פגשו את החסיד הנגיד הר' אהרן קאנער זצ"ל מהעיר סטריזוב שליד ליזענסק, שהי' סוחר גדול ואיש חשוב והגון ובעל לב טוב ומפורסם, ונסע אז בדרכו עבור עסקיו המרובים, ונגשו אליו תיכף ואמרו לו שנוסעים הם עכשיו לקבץ כספים עבור צדיק אחד בן קדושים, אשר מצבו דחוק מאוד ועניות גדולה שוררת בביתו, וצריך אף להשיא את בתו אשר היא בת קדושים, והוא התנה עמהם שלא יגידו את שמו, ושיסעו רק לג' שבועות, ויקבצו רק ג' מאות רייניש, ואולי יחוס ויקח עליו חלק מהסכום, לעזור לאותו בן קדושים, החסיד הנגיד הר"א הנ"ל בטוב ליבו אמר להם תיכף, שאינו הגון לגדולים וגאונים ובני תורה כאלו שיסעו וינדדו לקבץ כספים, אלא הוא יקחם לביתו הגדול והמפואר, ושם ישהו כל הג' שבועות, והוא יספק להם כל צרכם, ויעסקו ויחדשו בתורה ובעבודה, ובתום הג' שבועות יתן להם כל הסכום, וישובו לביתם במנוחת הנפש. ואכן כך היה ששהו כל הג' שבועות בארמונו

לא היה כדאי לו מרוב קדושתו ועבודתו, בית אלימלך) לחדר החיצון והכריז ואמר, 'אם לא תפנו מקום בעבור דודי, אז נראה להתיר את החרם, ולהשכיבו בחדר שבפנים', (כנראה שקבלו בחרם שלא לקבור

בחדר הפנימי אף אחד), ולפלא כי נעשה מקום בריווח, וטמנו את הרה"ק רבי נפתלי שם. (י"ג אורות)

השאיר אחריו בניו הק', ה"ה א. הרה"ק ר' יעקב יצחק מסאנוק (חתן רבי נפתלי הערץ לאבין, חתן הרה"ק מזידיטשוב

זצ"ל), הנקרא ר' יצחק'ל מזידיטשוב^(מח), ב. הרה"ק ר' אלעזר^(מט) [סגי נהור], (זקינתי אשת הרה"ח ר' משה קעסלער שליט"א היא נכד ר' אלעזר סגי נהור, כי אביו הרה"צ ר' מאיר נתן ז"ל, היה חתן הגה"צ ר' אברהם

כמובא אצל שמואל הנביא, כי שם ביתו, כדרשת חכז"ל בזה, וכן היה מוביל אתו כלי נחושת גדולה בת שתי ידים, כי לא בכל מקום נמצאת כלי כזו לצורך נטילת ידים. פ"א כשבא לבית אאמור"ר ז"ל, והי' אתו עמו איש המשמש אותו, ואז כאשר בא, כבר היו איזה אורחים חשובים בביתנו, והיה קשה למצא פתר דבר לסדר סדר השכיבה, והתחילו אנשי הבית לחשוב מחשבות שהמשמש של ר' איציקעל יישן אתי עמי במיטתי, אכן אני השתמטתי עצמי מלהסכים לזה, מטעם הפשוט כי האמת אגיד, אצילנו היה מוסכם שאלו אנשי גאליציע הנוסעים מעיר לעיר ומכפר לכפר, אינם מקפידים כ"כ על הנקיית^(כ), וע"כ לא הסכמתי לזה, אכן מובן שלא אמרתי בפומבי טעם הזה, רק אמרתי איזה טעם אחר מדוע אינני מסכים. אם כי חלפו עברו מני אז ערך ששים שנים, הנני זוכר כאלו עתה אתמול הי' הדבר הזה, ר' איציקעל ז"ל לקחני בין ברכיו, ומישמש את לחיי בדרך חיבה, ואמר לי, 'בני היקר, אל ירע בעיניך, ואל יפול לבך מלהסכים שהמשמש שלי יישן אתך במטה, אני מבין ויודע שהטעם אשר הנך אומר הוא רק טעם פוליטיקיע, ועיקר הטעם מה שהנך מסרב, יען כי הנך חושש שהמשמש שלי יש לו המכה השלישית של מצרים, ובשכבו עמך ימסור לך זאת, אמסור לך תחינה מה שתאמר בשעת שתלך לשכוב, ולא יזיק לך מאומה, אמור התחינה שאומרים אחר השמ"ע בתפילת אלוקי נצור, יהי רצון שלא תעלה כנאת אדם עלי, ולא כנאתי על אחרים, כי הלא כ' בק' מתחלפים, ואז בודאי לא יזיק לך מאומה.

מפ. הרה"ק ר' אלעזר היה פעם בראזוודוב, והרה"ק ר' משה מראזוודוב זצ"ל חרד לקראת קדשו, וצוה לחסידיו לילך אליו בפתקאות, דבר שלא היה רגיל בחצרות צדיקי ראפשיץ וראזוודוב, וזאת מחמת כי הוקירו רום ערכו. (שיחתן של עבדי אבות)

ביומא דהילולא של הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שאל הרה"ק מצאנו בעל הרברי חיים זי"ע להרה"צ רבי אלעזר אם שתו יי"ש לתיקון, והשיב הן, ושוב שאל האם יאכלו שתהיה להנשמה עליה, והשיב בשלילה, (כי דימו לנפשם שאין הרה"ק הנ"ל צריך לזה), וכשמעו זאת הרה"ק מצאנו, 'צוה להביא עוד הפעם תיקון, ולאחל שתהיה להנשמה עליה, כי ההיכלות בשמים הם אין סוף. (י"ג אורות בשם ר' איציק'ל ששמע מהרה"צ ר' אלימלך דובטשעס מליזענסק ששמע מאביו בעל העובדא)

הרה"צ אלעזר עוד בבחורותו כשהי' אברך, הי' אצל הרה"ק מהר"ש מבעלזא זצ"ל, והי' מחבבו, והעריך לפניו יחוס משפחה שהם קרובים, כי זקיניו הוא הגה"ק ר' אלעזר רוקח מאמסטרדם בעל מעשה רוקח,

מח. בכל עת שבא לצאנו על ש"ק ר' איציקעל זידיטשובער הי' ממש יו"ט, כך שמח אתו מרן הד"ח ז"ל. והנה ידוע שהרה"ק מגארליץ זצ"ל לא נסוג אחור מלשאול את אביו ז"ל שאלות שונות בענין התנהגותו באיזה דבר מהדברים, פ"א כאשר בא ר' איציקעל זידיטשובער לשם, והד"ח ז"ל שמח אתו מאד כפעם בפעם, שאל הרה"ק מגארליץ את אביו, 'מה גבר בגוברין, הלא כמה וכמה נכדיי הבעל נועם אלימלך ז"ל באים ומשכימים לפתחך, ולשמחה זו מה היא עושה, שהנך שמח עם ר' איציקעל יותר ויותר, מאשר הנך עושה עם שאר הנכדיים, מה זה ועל מה זה! השיב לו אביו, 'בני בני הנח שאלותיך, דע שהדיוקנא קדישא הזקן של ר' איציק'ל דומה ממש להזקן של הנועם אלימלך ז"ל, וע"כ הנני שמח אתו יותר'. הדבר יצא מפיו הקדוש של הד"ח, והשומעים זאת הלכו לביה"מ, ובתוך הדברים ספרו לחבריהם ג"כ זה הענין מה ששמעו מרבים הקדוש, ואז התחילו לחשוב עיבור שנים, ונוכחו לדעת כי הד"ח ז"ל נולד איזה שנים אחר פטירת הנועם אלימלך זי"ע, ובכ"ז אמר שהזקן של ר' איציקעל דומה ממש להזקן שהי' להרבי אלימלך זי"ע, ואנה ראה את הבעל נועם אלימלך ז"ל לדעת תמונת זקנו, ברור כשמש כי במתיבתא דרקיע ראה אותו. (זכרון נפתלי, ובי"ג אורות הביא כעין זו, קצת באופן אחר וז"ל, הזקן של ר' איציק'ל היה דומה להזקן של זקיניו הרה"ק הר"ר אלימלך זי"ע, והרה"ק מצאנו זצ"ל היה לוקח את זקנו ומעבירו על פניו הקדושים. והיה שם בצאנו רב אחד ממדינת הגר, וראה את גודל ההתקרבות שהרה"ק מצאנו מקרב את רבי איציק'ל, שאל מדוע הוא זוכה להתקרבות גדול כזה, אמרו לו שהוא נכד של הרה"ק בעל נועם אלימלך. אמר האיש הלא גם אנחנו כולנו נכדי אברהם אבינו אנו. כששמע זאת הרה"ק מצאנו, השיב לו 'הוא הנו בנו של הרה"ק ר' נפתלי, הרה"ק ר' נפתלי הוא בנו של הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק, והרה"ק ר' אלעזר היה בן הרה"ק בעל נועם אלימלך, אך אתם אם אמנם נכדו של אברהם אבינו הנכם, זאת אינני יודע)

כתב בספר זכרון נפתלי (בקונט' ואלה מוסיף מהג"ר שלמה דוב ווידערה, בן הגי' מהר"ש אב"ד נירעדהאז, בן הרה"ק ר' נפתלי הערצקע מראצפערד, ואמו היתה בת הרבנית הדס בת ר' נפתלי מליזענסק): ראיתי ר' איציק'ל איזה פעמים כד הוינא טליא, שהיה נוסע במדינת הגר לקבץ מעות, ובא גם לנירעדהאז וסר לבית אאמור"ר הגאון האדיר ז"ל הי"ד ללון שם, ודכירנא שהיה נוסע בעגלה פולנאית עם גג מתוח מעל להעגלה, שהיתה נקראת בויט, ובהעגלה הוביל אתו עמו כרים וכסתאות,

מדוע אנשי פולין אינם נקיים

(יא) כתב בסה"ק אור ישע (פ' מקץ): שמעתי מהרב דק' לאנציט, שהיה שואלן אותו אנשי פעסט, מדוע אנשי פולין אינם עומדים בדיבורם ולא כן עמנו, גם הם אינם נקיים כמו אנחנו, והשיב להם קושיא אחת מתרצת חברתה, כי ר' פנחס בן יאיר (ע"ז כ:) מתחיל ומונה מנקיות עד שבא לחסידות ולרוה"ק, נמצא כשאדם רוצה להתנהג בנקיות, אז תיכף ומיד בא היצה"ר ומונע אותו, כי שמא יעלה מעלה מעלה עד בואו לחסידות ולרוה"ק ואז לא יוכל לו, ע"כ אתם כשבא אליכם היצה"ר למנוע אתכם מנקיות, אתם משיבים אותו מדוע אינך רוצה שנהי' נקיים, ויאמר לכם טעמו כדי שלא תעלו מזה לחסידות ואז לא יוכל לכם, אתם אומרים לו תאמין לנו כי לא כן דרך עמינו ללכת בדרכי חסידות, והוא מאמין לכם שבודאי לא תהי' חסידים, כי אתם אנשי אמת, משא"כ אנשי פולין אם רוצים להיות נקיים, הוא מונע אותם, אף שיאמרו לו לא נהיה חסידים, ואינו מאמין להם, כי אינם עומדין בדיבורם, ע"כ הוא מונע אותם תיכף מנקיות, כי שמא יבואו לחסידות ולרוה"ק ואז לא יוכל להם, וכן היא האמת כי הם חסידים ובעלי רוה"ק כאשר תחזינה עינינו.

ברוך בעלז ז"ל, והוא היה חתן הגה"צ ר' משולם זוסיא מנדבורנא - צפת^[1] מבארדיטשוב זצ"ל, ד. בתו הרבנית ר' נתן יחזקאל אב"ד לאדמיר, בן (חתן רבי דוד אריה ליב מנדבורנא, הדס אשת הגה"צ ר' חיים שייף^[2]) הרה"ק ר' אלעזר הנ"ל, ג. הרה"ק בן הצמח ה' לצבי, וחתן רבי מאיר זצ"ל. היה לו עוד בנים ובנות.

עם משפחתו מנדבורנא עד שהגיעו לעיר הקודש צפת. דרכו היה לחלק מעות חנוכה בליל זאת חנוכה לכל צאצאיו ואפילו לתינוקות שבעריסותיהם, ובשנה זו חילק המעות חנוכה בליל ראשון של חנוכה, ותמחו כולם על השתנות סדרו, אחר כך צווה להביא לפניו את החברא קדישא, והתנה עמהם כמה תנאים, ובאותו היום שבק חיים לכל חי, נפטר כ"ה כסלו נר ראשון של חנוכה שנת תר"ג, ומנחתו כבוד בצפת עיר הקודש, וכידוע נמצא הציון מצד אחד לרבינו הבית יוסף זי"ע, ומצד השני המערה של האלשי"ך הקדוש זי"ע. במגילת יוחסין (של משפחת בראנדווין) מסופר, שאחר פטירת אשתו הרבנית צפורה דבורה, היה אצל בתו הרבנית באשע ע"ה, ושעה לפני פטירתו אמר לה, שתפתח את הדלת של החצר, כי אורחים חשובים באים, היא נגשה אל הדלת ופתחה ולא ראתה שום איש, וחשבה שהוא מדבר מחמת חום גבוה שהיה לו, כעבור חצי שעה שאל אותה אם ראתה האורחים שהיו כאן, וענתה שלא ראתה שום אדם, אז אמר לה שהיו אצלו הב"י והאלשי"ך הק', והזמינו אותו שישכב אצלם. נא. ראה בספר זכרון נפתלי מה שהביא אודות בתו הרבנית הדס, והאיך שהרה"ק מצאנו כיבדה.

ואחיו הגה"ק ר' אהרן רוקח ה' חותן הרבי ר' אלימלך זצ"ל, והפליג בשבחו של ר' אהרן, ואמר כי ה' אדם גדול מאוד. (מים רבים, נדפס בשנת תרנ"ט, והובא באהל אלימלך אות רל"ח, בשם ר' אלימלך ב"ר אלעזר הנ"ל, ובשם ר' יעקב יצחק בן ר' נפתלי מליזענסק)

ג. הרה"ק מצאנו זי"ע השיא את כל בניו של ר' משולם זוסיא, ושילם בעד כל החתונות, והיה גם כן השדכן, פעם אחת אירע ששילם גביר אחד להרה"ק ר' משולם זוסיא בעד החתונה של אחד מבניו, אולם כשנודע הדבר להרה"ק מצאנו, טען שיש לו דין קדימה, שהוא שילם בעד חתונות כל בניו עד עכשיו, והוא רוצה להמשיך ולשלם גם בעד החתונה הזו, ואם לא יקח הגביר בחזרה את הכסף, יזמין אותו לדין תורה. וכל זה עשה כי ר' משולם זוסיא היה נכד להרה"ק הרבי ר' אלימלך זצ"ל, והדברי חיים קירבם מאד, כי אמר בשם רבו הרה"ק מראפשיץ זצ"ל, שכשיבא משיח צדקינו לגאלינו במהרה בימינו, ישאל מלך המשיח את השאלה הראשונה, אם קרבו את נכדי הרב הקדוש הרבי ר' אלימלך זצ"ל.

בשנת תרל"ז ראה פעמיים בחלום שעליו לעלות לארץ הקודש, ובעצת רבו הרה"ק ר' חיים מקאסוב, החליט לעשות כן, אח"כ נסע

ברכת מזל טוב

למו"ח הרה"ג בנש"ק ר' שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א

לרגל נישואי נכדתו הכלה תחי' בת חתנו הרה"ג ר' חיים שלמה שלאמאביץ שליט"א

ולרגל אירוסיו נכדו החתן הרב שמעון שליט"א בן חתנו הרה"ג ר' אברהם יוסף פינחס גרינוואלד שליט"א

יה"ד שזווגם יעלו יפה, ויהיו קשר של קיימא ובנין עדי עד, ויבנו דורות ישרים ומבורכים, אבי"ד

קול דנה וישועה באהלי צדיקים

בחדוה עילאה מקדמים אנו בברכת מזל טוב את הדרתנו

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לרגל אירוסיו נכדתו הכלה תחי'

בת חדב"ן הגה"צ ר' חיים דוד זואקסמאן שליט"א דומ"ץ דק' במאנסי

עב"ג החתן הרב נתן שליט"א בן הרה"ג ר' משה הורוויץ שליט"א בן הגה"צ הראש הישיבה שליט"א

יהי רצון שמשמחה זו ישפע לנו ולכל ישראל שפע ברכות ושובע שמחות עד בג"צ בב"א

לעילוי נשמת

מוה"ר משה בן מוה"ר יעקב הכהן ע"ה
נפטר יום שני דפסח שנת תשכ"ח לפ"ק

זו"ו מרת רייזל יענטא בת בנש"ק הרב ר' יעקב ע"ה
נפטרה י"א אדר שנת תשנ"ה לפ"ק

ת.ג.צ.ב.ה.